

Broj: 03-34-1391/2025
Sarajevo, 30.09.2025. godine

**PARLAMENT FEDERACIJE
BOSNE I HERCEGOVINE**

- Predstavnički dom-
gosp. Dragan Mioković, predsjedavajući
- Dom naroda –
gosp. Tomislav Martinović, predsjedavajući

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
**PARLAMENT FEDERACIJE
SARAJEVO** B

Primljeno: 01-10-2025			
Org. Jed.	Broj	Priloga	Vrijednost
01,02	- 02-	1887	125

Poštovani,

U skladu sa članom 17. Zakona o razvojnem planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH", broj: 32/17), radi razmatranja i donošenja, dostavljam Strategiju za prevenciju ovisnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine 2025-2035. godina, koju je Vlada Federacije Bosne i Hercegovine prihvatila na 60. sjednici, održanoj 29.09.2025. godine.

Također, u skladu sa članom 152. Poslovnika Predstavničkog doma Parlamenta Federacije BiH ("Službene novine Federacije BiH", br. 69/07, 2/08, 26/20 i 13/24) i članom 143. Poslovnika o radu Doma naroda Parlamenta Federacije BiH ("Službene novine Federacije BiH", br. 27/03, 21/09, 24/20 i 60/24), radi razmatranja i donošenja, dostavljam Prijedlog odluke o usvajanju Strategije za prevenciju ovisnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine 2025-2035. godina, koji je Vlada Federacije Bosne i Hercegovine utvrdila na 60. sjednici, održanoj 29.09.2025. godine.

S poštovanjem,

CO: FEDERALNO MINISTARSTVO OBRAZOVANJA I NAUKE
gđa Jasna Duraković, ministar

BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
GOVERNMENT

Na osnovu člana 19. stav (4) Zakona o Vladi Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH" br. 1/94, 8/95, 58/02, 19/03, 2/06 i 8/06), Vlada Federacije Bosne i Hercegovine na 60. sjednici, održanoj 29.09.2025. godine, donosi

ZAKLJUČAK

1. Prihvata se Strategija za prevenciju ovisnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine 2025-2035. godina.
2. Strategija za prevenciju ovisnosti u Federaciji BiH 2025-2035. godine uputit će se Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine, radi razmatranja i usvajanja.
3. Ovaj zaključak stupa na snagu danom donošenja.

V. broj: 1502/2025
29.09.2025. godine
Sarajevo

PRIJEDLOG

Na osnovu člana 152. Poslovnika Predstavničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH”, br. 69/07, 2/08, 26/20 i 13/24) i člana 143. Poslovnika o radu Doma naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH”, br.27/03, 21/09, 24/20 i 60/24), Parlament Federacije Bosne i Hercegovine je na sjednici Predstavničkog doma održanoj _____ 2025. godine i na sjednici Doma naroda održanoj _____ 2025. godine, donio

ODLUKU

O USVAJANJU STRATEGIJE ZA PREVENCIJU OVISNOSTI U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE 2025-2035. GODINE

I

Ovom Odlukom usvaja se Strategija za prevenciju ovisnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine 2025-2035. godine.

II

Strategija za prevenciju ovisnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine 2025-2035. godine čini sastavni dio ove odluke i objavit će se na web stranici Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine.

III

Ova odluka stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u „Službenim novinama Federacije BiH”.

PF BiH broj:

Sarajevo, _____ 2025. godine

Predsjedavajući
Doma naroda
Parlamenta Federacije BiH

Tomislav Martinović

Predsjedavajući
Predstavničkog doma
Parlamenta Federacije BiH

Dragan Mioković

OBRAZLOŽENJE

I - PRAVNI OSNOV ZA DONOŠENJE ODLUKE

Pravni osnov za donošenje odluke sadržan je u članu 152. Poslovnika Predstavničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH”, br. 69/07, 2/08 i 26/20) i članu 143. Poslovnika o radu Doma naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH”, br. 27/03, 21/09 i 24/20).

II - RAZLOZI ZA DONOŠENJE ODLUKE

Na Inicijativu Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, Vlada Federacije BiH (V. Broj: 594/2024 od 08.04.2024. godine) je formirala Radnu grupu za izradu Strategije za prevenciju ovisnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine (Rješenje broj: 03-34-1567-1/2023 AN, od 15.04.2024. godine), sastavljenu od predstavnika Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, Federalnog ministarstva pravde, Federalnog ministarstva zdravstva, Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova i Federalnog ministarstva kulture i sporta. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke je koordiniralo radom Radne grupe u svrhu izvršenja zadatka, dok je Udruženje za prevenciju ovisnosti „Narko Ne”, Sarajevo, osiguravalo adekvatan prostor i tehničke uslove, kao i stručnu podršku za održavanje sastanaka Radne grupe.

U skladu sa članom II Rješenja o imenovanju članova Radne grupe za izradu Strategije za prevenciju ovisnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine, Radna grupa je imala zadatak da izradi Strategiju za prevenciju ovisnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine i prateći akcioni plan.

Svi zadaci iz člana II gore navedenog Rješenja su izvršeni. Pomenutu Strategiju usvaja Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, te je potom dostavlja Parlamentu Federacije BiH radi razmatranja i usvajanja.

Nakon što je dokument finaliziran od strane članova Radne grupe, obavljene su Javne konsultacije, koje su trajale od 22.11.2024 do 23.12.2024. godine. Nakon Javnih konsultacija prihvaćen je prijedlog da period implementacije Strategije obuhvati period od 2025 do 2035. godine.

Javna rasprava je predstavljala važan korak u osiguravanju transparentnosti i inkluzivnosti u procesu izrade Strategije, kao i dodatnu priliku za unaprjeđenje Strategije na temelju povratnih informacija od zajednice i stručnjaka. Implementacija Strategije će podrazumijevati zajednički angažman svih relevantnih aktera, uključujući institucije, organizacije i zajednicu u cjelini, te predstavlja ključnu investiciju u zdravlje i sigurniju budućnost mladih ljudi u Bosni i Hercegovini.

Također, u skladu sa odredbom člana 27. Poslovnika o radu Vlade Federacije Bosne i Hercegovine - Prečišćeni tekst („Službene novine Federacije BiH”, br. 6/10, 37/10, 62/10, 39/20 i 67/21), na Odluku o usvajanju Strategije za prevenciju ovisnosti, pribavljena su mišljenja Federalnog ministarstva finansija/financija, Federalnog ministarstva pravde i Ureda Vlade Federacije Bosne i Hercegovine za zakonodavstvo i uskladenost sa propisima Evropske unije.

III - OBRAZLOŽENJE PREDLOŽENIH PRAVNIH RJEŠENJA

Tačkom 1. predviđeno je da Parlament Federacije Bosne i Hercegovine usvaja Strategiju za prevenciju ovisnosti u Federaciji BiH 2025 - 2035. godine.

Tačkom 2. predviđeno je da Strategija za prevenciju ovisnosti u Federaciji BiH 2025 - 2035. godine čini sastavni dio ove odluke i da će se objaviti na web stranici Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine.

Tačkom 3. predviđeno je da ova odluka stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u “Službenim novinama Federacije BiH”.

IV - FINANSIJSKA SREDSTAVA POTREBNA ZA PROVOĐENJE ODLUKE

Za provođenje odluke o usvajanju Strategije za prevenciju ovisnosti u Federaciji BiH 2025 - 2035. godine nije potrebno osigurati dodatna finansijska sredstva u Budžetu Federacije Bosne i Hercegovine.

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO OBRAZOVANJA I NAUKE

Radna grupa za izradu Strategije za prevenciju ovisnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine 2025-2035. godine

STRATEGIJA ZA PREVENCIJU OVISNOSTI U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE 2025-2035.

Sarajevo, august 2025. godine

Sadržaj

Uvod.....	4
I SITUACIONA ANALIZA O PROBLEMIMA OVISNOSTI U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE.....	6
1. Prevalencijski podaci i opće stanje u društvu.....	6
2. Naučno utemeljeni pristupi u prevenciji.....	7
3. Etiologija razvoja ovisnosti.....	9
II KLJUČNI SEKTORI I NJIHOV ZNAČAJ U PREVENCIJI OVISNOSTI U FEDERACIJI BIH.....	11
1. Značaj odgoja i obrazovanja u prevenciji ovisnosti u Federaciji BiH.....	11
1.1. Afirmacija intersektorskog pristupa prevenciji ovisnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama u Federaciji Bosne i Hercegovine.....	12
2. Značaj zdravstvenog sistema u prevenciji ovisnosti i rizičnih ponašanja.....	13
2.1. Strateški okvir.....	14
2.2. Stanje u oblasti zdravstva.....	14
2.3. Prioritetne aktivnosti.....	16
3. Značaj kulture i sporta u prevenciji ovisnosti.....	17
3.1. Okvir javnih politika.....	18
3.2. Ključne aktivnosti u oblastima sporta i kulture.....	18
3.3. Događaji, programi i aktivnosti u oblasti sporta koje organizuje ili podržava Federalno ministarstvo kulture i sporta.....	19
4. Značaj sistema pravde i pravne sigurnosti u preventivnom djelovanju.....	20
4.1. Strateški okvir.....	20
5. Značaj oblasti socijalne zaštite i zaštite porodica sa djecom.....	21
6. Značaj sistema sigurnosti u preventivnom djelovanju.....	23
6.1. Strateški okvir.....	24
6.2. Stanje u oblasti.....	24

III	OKRUŽENJA/MJESTA PROVOĐENJA PREVENTIVNIH INTERVENCIJA	26
1.	Mikro okruženje.....	27
1.1.	Prevenција u porodičnom okruženju.....	27
	Strateški cilj.....	28
	Mjere i aktivnosti.....	28
1.2.	Prevenција u školskom okruženju.....	30
	Strateški cilj.....	30
	Mjere i aktivnosti.....	31
1.3.	Prevenција na radnom mjestu.....	37
	Strateški cilj.....	38
	Mjere i aktivnosti.....	38
2.	Makro kruženje.....	39
2.1.	Okolinska prevenција.....	39
	Strateški cilj.....	40
	Mjere i aktivnosti.....	40
2.2.	Prevenција putem medija.....	42
	Strateški cilj.....	42
	Mjere i aktivnosti.....	42
2.3.	Prevenција u zajednici.....	44
	Strateški cilj.....	44
	Mjere i aktivnosti.....	44
IV	AKCIONI PLAN	48
V	INDIKATIVNI FINANSIJSKI PLAN	61
VI	OKVIR ZA PRAĆENJE I VREDNOVANJE.....	62

Uvod

Radna grupa za izradu Strategije za prevenciju ovisnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine formirana je u skladu s Rješenjem broj: 03-34-1567-1/2023 AN, od 15.04.2024. godine, od strane Vlade Federacije Bosne i Hercegovine (V. Broj: 594/2024 od 08.04.2024. godine), koje je Vlada Federacije Bosne i Hercegovine donijela na 31. sjednici, održanoj 08.04.2024. godine, u sastavu:

1. Nadija Bandić, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke,
2. Jelena Blažević, Federalno ministarstvo pravde,
3. Aida Spahić, Federalno ministarstvo zdravstva,
4. Emira Dizdarević, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike,
5. Sanela Fazlić, Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova,
6. Adnan Bektić, Federalno ministarstvo kulture i sporta.

Za tehničkog sekretara za administrativno-tehničke poslove za potrebe Radne grupe imenovan je Haris Berberović, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke.

Rješenjem o izmjeni Rješenja o imenovanju članova Radne grupe za izradu Strategije za prevenciju ovisnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine 2025 – 2035. godine, V. Broj: 1735/2024 od 19.11.2024. godine, umjesto Jelene Blažević, ispred Federalnog ministarstva pravde, imenovana je Jasmina Jažić.

Radna grupa imala je zadatak da izradi Strategiju za prevenciju ovisnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine i akcioni plan, a rok za izvršenje ovog zadatka bio je šest mjeseci. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke koordiniralo je radom Radne grupe u svrhu izvršenja zadatka, dok je Udruženje za prevenciju ovisnosti „NARKO-NE“, Sarajevo, osiguravalo adekvatan prostor i tehničke uslove, kao i stručnu podršku za održavanje sastanaka Radne grupe.

Uzimajući u obzir nove trendove i izazove, ova sveobuhvatna strategija djelovanja na području prevencije ovisnosti je rezultat stručnih konsultacija i rasprava o potrebi redefinisiranja i preusmjeravanja dosadašnjeg strateškog okvira na području politika prema ovisnostima, na način da se umjesto pojedinačnih strategija, izradi jedinstveni akt strateškog planiranja koji će biti usmjeren na

prevenciju najprisutnijih ovisnosti u društvu: ovisnosti o drogama, alkoholu, duhanu te na ponašajne ovisnosti, s fokusom na igranje igara na sreću i prekomjerno korištenje interneta.

Dokument Strategije je usklađen i prati zaključke Vijeća Evropske unije iz septembra 2015. godine o implementaciji minimalnih standarda kvalitete u smanjenju potražnje za drogom u EU, te se poziva na Zakon o sprečavanju i suzbijanju zloupotrebe opojnih droga u BiH.

Ovakav pristup u prvi plan stavlja efikasnu prevenciju koja je zasnovana na naučnim dokazima.

Nakon Javnih konsultacija, prihvaćen je prijedlog da Strategija obuhvati period implementacije od 2025 -2035. godine.

I SITUACIONA ANALIZA O PROBLEMIMA OVISNOSTI U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE

1. Prevalencijski podaci i opće stanje u društvu

Bosna i Hercegovina, kao zemlja u tranziciji, pogođena različitim socio-ekonomskim faktorima (npr. visoka stopa nezaposlenosti, ekonomski pad, besperspektivnost i korupcija), je vrlo podložna različitim oblicima ovisnosti. Varira od ovisnosti o drogama i alkoholu, duhanu, kockanju i klađenju, sve do ovisnosti o internetu i značajno utiče na građane svih uzrasta, ne isključujući mlađu populaciju. Najčešće korištena droga u BiH je kanabis, koju koristi 7–25% adolescenata, a taj postotak varira ovisno o dobi i okolini u kojoj žive. Korištenje sintetičkih droga je u porastu, posebno među srednjoškolcima. Međutim, pored uobičajenih droga, sve više mladih poseže za drugim oblicima ovisničkih supstanci poput nargile, elektronskih cigareta i ovisničkih ponašanja kao što su kockanje i klađenje, a prisutna je zloupotreba interneta, korištenje društvenih medija i sl.¹

Ipak, teško je precizno govoriti o stanju ovisničkih ponašanja u Federaciji BiH jer ne postoje sveobuhvatne studije o ovom problemu. Podaci koji se mogu pronaći su uglavnom dio evaluacija projekata i/ili manjih istraživanja različitih zdravstvenih, socijalnih institucija i organizacija koje se direktno ili posredno bave prevencijom ovisnosti.

Prema podacima iz 2018. godine vezanim za opću populaciju², aktivnih konzumenata duhana je 35,2%, a u starosnoj grupi od 15 do 34 godina taj postotak iznosi 26%. Prevalencija konzumacije alkohola u toku prethodnih 12 mjeseci je 36,7%, s tim što je muških ispitanika koji su konzumirali alkohol u toku prošle godine 53%, a ženskih 20,5%. U ukupnoj populaciji, njih 13,2% rekli su da poznaju nekoga ko konzumira kanabis, 3,9% ekstazi, 3,5% amfetamin, 3,1% kokain, 2,1% heroin, 1,4% LSD.

Podaci iz 2024. vezani za istraživanje o kockanju i korištenju interneta, te navikama konzumiranja duhanskih proizvoda, alkohola i marihuane među djecom i mladima od 13 do 17 godina u tri kantona u FBiH pokazuju neophodnost pravovremenog i efikasnog preventivnog djelovanja.

¹ Pasus je sačinjen na osnovu sljedećih izvora: Državna strategija o zloupotrebi droga 2009–2013/ <http://msb.gov.ba/dokumenti/strateski?id=3419> ; *National Report for BiH 2014* by EMCDDA/ http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/804/National_Report_Bosnia_and_Herzegovina_2014_EN_483849.pdf.

² UPOTREBA SUPSTANCI MEĐU OPĆOM POPULACIJOM U BOSNI I HERCEGOVINI 2018, Istraživanje upotrebe supstanci među općom populacijom u Bosni i Hercegovini 2018. godine proveo je Ipsos uz finansijsku pomoć Evropske unije, uz podršku Evropskog centra za praćenje droga i ovisnosti o drogama (EMCDDA) – u okviru IPA projekta 2017/386-550 „Postepena integracija IPA korisnika u aktivnostima Evropskog centra za praćenje droga i ovisnosti o drogama (EMCDDA) i Reitox mreže”. Priprema IPA korisnika za njihovo učešće u aktivnostima Evropskog centra za praćenje droga i ovisnosti o drogama (EMCDDA).

- Prema dobijenim rezultatima većina učenika provede više od dva sata koristeći internet (91,2%). Također, učenici često koriste i društvene mreže, a internet pretežno koriste za edukaciju, druženje i pretraživanje društvenih mreža.
- 13,5% tvrdi da imaju poteškoće s kontrolisanjem količine vremena koje provode na internetu.
- 11,5% koristi internet da bi se osjećali bolje kada su uznemireni.
- 24,9% učenika igra igre na sreću.
- Između 15 i 20% učenika kao razloge igranja igara na sreću navodi zabavu, uzbuđenje, zaradu i dosadu.
- 18% učenika konzumira cigarete, 24,8% učenika konzumira elektronske cigarete, 6,4% učenika konzumira snus, a 26,4% učenika konzumira nargilu.
- 26,6% učenika konzumira duhanske proizvode jer ih to opušta, 21% jer ih to smiruje, 19,3% kada su tužni ili ljuti, 16,6% jer im duhanski proizvodi pomažu da zaborave na probleme u svom životu.
- 20,3% učenika konzumira alkohol.
- 18,9% smatra da konzumiranje alkohola nije štetno bez obzira na količinu ili učestalost konzumiranja.
- 6% učenika konzumira marihuanu.
- 21,8% učenika se ne slaže da je konzumiranje marihuane štetno bez obzira na količinu i učestalost njenog konzumiranja.

Učenici koji su učestvovali u fokus grupama navode da su glavni razlozi zbog kojih se mladi upuštaju u rizična ponašanja znatiželja, pritisak društva i potreba mladih da se istaknu u društvu. Većina ističe da svoje slobodno vrijeme provode kvalitetno i korisno (79,9%), te da u njihovim lokalnim zajednicama nedostaje sportskih igrališta ili centara za mlade kako bi mladi kvalitetnije provodili svoje slobodno vrijeme.

2. Naučno utemeljeni pristupi u prevenciji

U posljednjih nekoliko decenija došlo je do značajnog napretka u području razvoja odgovornih i naučno utemeljenih preventivnih intervencija. Ipak, bez obzira na to, postoje još brojni izazovi, a u velikom broju zemalja i dalje se provodi preventivna praksa, koja se rijetko ili nikad ne temelji na naučnim dokazima učinkovitosti. U najgorim slučajevima, loše preventivne intervencije mogu uzrokovati i štetu.

Bosna i Hercegovina je jedna od zemalja koja pravi tek prve korake ka razvoju naučno utemeljene prevencije. I dalje dominiraju pristupi koji su primarno utemeljeni na tradiciji, intuiciji ili pojedinačnim zapažanjima. Jedan od takvih je i koncept koji koristi metode zastrašivanja povezane sa dubokim moralnim porukama i snažnim fokusom na apstinenciju.

Danas se zastupa jedinstven stav da ovakva strategija ne može voditi ka uspjehu, te je neophodno raditi na širenju informacija odnosno „prosvjećivanju“. Međutim, preventivno djelovanje ne sastoji se isključivo iz pružanja informacija, s obzirom na to da se ovisničko ponašanje samo u jednom dijelu može svesti na manjak predznanja. Učinkovitu prevenciju čine i drugi elementi koji uključuju sveobuhvatan i kompleksan pristup samoj tematici ovisnosti. Moderni koncepti prevencije ovisnosti rade prema proširenoj definiciji, te su usmjereni i djeluju na promjenjive rizične i zaštitne faktore za koje se smatra da uzrokuju ili doprinose lošijem zdravlju. Savremena prevencija kontinuirano traži povećanje kvalitete samih intervencija oslanjajući se na dokaze iz eksperimentalnih istraživanja, ali i na stručnost samih profesionalaca.

Dva su značajna dokumenta na kojima se zasnivaju učinkovite preventivne intervencije u svijetu:

- Međunarodni standardi za prevenciju zloupotrebe droga: Smjernice za kreatore politika, koji sadrže sažetak naučnih spoznaja na kojima se zasnivaju preventivne intervencije i politike sprečavanja korištenja ili smanjenja korištenja psihoaktivnih supstanci utemeljene na dokazima. Standarde su razvili UN-ov Ured za droge i kriminal (UNODC) i Svjetska zdravstvena organizacija u saradnji s istraživačima prevencije, specijalistima za prevenciju i kreatorima politika iz cijeloga svijeta.
- Evropski standardi za kvalitetnu prevenciju zloupotrebe droga (EDPQS), koje je objavio Evropski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama (EMCDDA). Ovaj dokument daje evropski okvir za provođenje visokokvalitetne prevencije korištenja psihoaktivnih supstanci. Za razliku od Međunarodnih standarda, koji su usmjereni na sadržaj, strukturu i najprimjerenije edukativne strategije same intervencije, Evropski standardi usmjereni su na to „kako“ planirati, izabrati i provesti preventivnu intervenciju i osigurati kvalitetu (Brotherhood, Sumnall i The European Prevention Standards Partnership, 2013).

Prevencija korištenja psihoaktivnih supstanci ima za cilj spriječiti ili odgoditi početak njihovog korištenja i može pomoći osobama koje su već započele s korištenjem, izbjeći razvoj poremećaja korištenja psihoaktivnih supstanci i s njom povezanih zdravstvenih i društvenih problema.

Prevenција korištenja psihoaktivnih supstanci ima i širu svrhu, a to je zdrav i siguran razvoj djece i mladih koji omogućava ostvarenje njihovih talenata i potencijala. To se postiže podupiranjem razvoja pozitivnih odnosa s porodicom, školom, vršnjacima, radnim okruženjem i zajednicom.

3. Etiologija razvoja ovisnosti

Svaka razvojna faza, od dojenačke do odrasle dobi, povezana je s razvojem određenih intelektualnih sposobnosti, jezičnih vještina, kognitivnog, emocionalnog i psihološkog funkcionisanja te s kontinuiranim sticanjem socijalnih kompetencija i razvojem kontrole impulsa. Svaki veći poremećaj tog razvoja, u interakciji s drugim događajima ili faktorima iz okoline, može dovesti do razvoja problematičnog ili ovisničkog ponašanja.

Koncept rizičnih i zaštitnih faktora za prevenciju ovisnosti, univerzalno je primjenjiv i u protekle dvije decenije služio je kao izvor informacija u području preventivnih intervencija. Zaštitni faktori smanjuju ranjivost pojedinca, to su karakteristike koje neutraliziraju ili ublažavaju učinak postojećih rizičnih faktora. Rizične faktore definišemo kao mjerila ponašanja ili psihosocijalnog funkcioniranja (uključujući stavove, uvjerenja i ličnost) koji su dokazano povezani s povećanim rizikom od korištenja psihoaktivnih supstanci i razvoja ovisnosti. To su:

- kontekstualni faktori - poput zakona i normi koji idu u prilog korištenja psihoaktivnih supstanci i ovisničkih ponašanja, uključujući one koji se odnose na marketing i dostupnost, ekstremnu ekonomsku deprivaciju i dezorganizaciju naselja i gradskih četvrti;
- individualni i interpersonalni faktori – poput psiholoških mjera, porodične historije korištenja psihoaktivnih supstanci i stavova prema korištenju psihoaktivnih supstanci, loše i nedosljedno vođenje porodice, sukobi u porodici i nizak nivo povezanosti članova porodice (Hawkins, Catalano i Miller, 1992).

Kontekstualni faktori igraju značajnu ulogu kod prvog, inicijalnog korištenja psihoaktivne supstance, a karakteristike pojedinca i interpersonalni faktori, posebno fiziološki, neurološki i genetski imaju značajniji uticaj na progresiju prema redovnom korištenju, štetnom korištenju i poremećajima korištenja psihoaktivnih supstanci (Glantz i Pickens, 1992).

Međutim, novija istraživanja utvrdila su da rizični i zaštitni faktori, kao pokazatelji drugih razvojnih mehanizama, mogu povećati ličnu ranjivost na ovisničko ponašanje i da će upravo interakcija između lične ranjivosti na mikro nivou (na primjer socijalne i interpersonalne interakcije) i okruženja na makro nivou (naprimjer faktori u zajednici, institucijama i društvu) osobu izložiti riziku ili zaštititi od pojave rizičnog ponašanja poput korištenja psihoaktivnih supstanci.

Etiološki model prikazuje te dvosmjerne interakcije koje su prisutne na mikro i makro nivou. Kako se djeca razvijaju, raste i njihovo okruženje, od učešća na mikro nivou poput porodice, vršnjaka i škole do okruženja na makro nivou, uključujući fizičko i društveno okruženje (društvo sa svojim stavovima, uvjerenjima i ponašanjima).

Tokom života doživljavamo ključne životne događaje, od rođenja do polaska u školu, puberteta, izbora zanimanja, partnera i roditeljstva. U svakoj od tih faza vode nas ili na nas utiču porodica, škola, vjerska uvjerenja, sportski klubovi, organizacije za mlade, vršnjaci koji čine naša okruženja na mikro nivou, i društvo u kojem živimo koje čini naše okruženje na makro nivou. Kad se ne ispune važni razvojni ciljevi, djeca postaju ranjiva i zaostaju u postizanju predstojećih razvojnih ciljeva, što povećava vjerovatnoću njihovog upuštanja u opasna i nezdrava ponašanja. Na ostvarivanje razvojnih ciljeva utiču interakcije pojedinca s okruženjima na mikro i makro nivou u kojem odrastaju, a preventivne se intervencije usmjeravaju na ranjivosti unutar tih mikro i makro okruženja.

Socijalizacija djece jedna je od najvažnijih funkcija porodice, škole i okruženja, a posrednici socijalizacije (poput učitelja ili djeda i bake) u našem društvu igraju važnu ulogu. Djeca trebaju naučiti kulturalno prihvatljive stavove, moralne norme i društveno prihvatljivo ponašanje kako bi odrasli u osobe koje izbjegavaju rizik.

Preventivno djelovanje trebalo bi početi što ranije, jer se stavovi, uvjerenja i obrasci ponašanja formiraju od rođenja. Tako i najveći uticaj na kasnije ponašanje, ali i najveću odgovornost u odgoju i obrazovanju djeteta imaju osim roditelja i odgojno-obrazovne ustanove. Kvalitetnim nastavnim planovima i programima, adekvatnom opremljenošću ustanova i edukacijom nastavnog osoblja, ali i drugog osoblja koje je angažovano u odgojno-obrazovnom sistemu mogu se postaviti dobre osnove za pravilan razvoj djeteta uz obaveznu saradnju roditelja u cjelokupnom nastavnom procesu.

Federacija BiH treba jasnu strategiju prevencije ovisnosti, kako bi kreirala efikasne sistemske i održive mjere i pristupe, te na koncu usmjerila sredstva na programe koji će doprinijeti smanjenju ovisnosti i ovisničkih ponašanja. Dugoročni efekti će se ogledati u zdravijim i produktivnijim naraštajima, te manjim zdravstvenim, socijalnim, sigurnosnim i drugim troškovima.

II KLJUČNI SEKTORI I NJIHOV ZNAČAJ U PREVENCIJI OVISNOSTI U FEDERACIJI BiH

1. Značaj odgoja i obrazovanja u prevenciji ovisnosti u Federaciji BiH

Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini, Okvirnim zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini, kao i kantonalnim zakonima koji regulišu ovu oblast osigurano je pravo djeteta na obrazovanje bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi. Ovim zakonima posebno je definisana uloga i značaj škole, roditelja, djece i lokalne zajednice u promovisanju i provođenju programa zajedničkog i organizovanog djelovanja i saradnje u borbi protiv svih oblika ponašanja koji ugrožavaju život i zdravlje učenika.

Prioritetne aktivnosti u oblasti odgoja i obrazovanja kada je prevencija ovisnosti u pitanju usklađene su sa Strategijom razvoja Federacije BiH 2021-2027. godine, integrisanim, multisektorskim strateškim dokumentom Federacije Bosne i Hercegovine, koji definiše javne politike i usmjerava socio-ekonomski razvoj Federacije BiH i koji je, između ostalog, poslužio kao osnova za izradu Strategije za prevenciju ovisnosti (Cilj 2. Prosperitetan i inkluzivan društveni razvoj i tri prioriteta: 2.1. Unapređivati obrazovni sistem, 2.2. Poboľšavati ishode zdravstvenog sistema 2.3.2. Unapređivati reproduktivno zdravlje i oblast ranog rasta i razvoja djeteta i 2.3.4. Promovisati toleranciju, nenasilje i rodnu ravnopravnost u porodici i društvu).

Navedeni prioriteti se, pored ostalog, fokusiraju na osiguravanje potrebne podrške za svako dijete u odgojno-obrazovnom procesu na svim nivoima vlasti, uključujući djecu koja su marginalizovana po nekom osnovu, razvoj cjeloživotnog učenja o zdravlju, zdravom životnom stilu i zdravim izborima, zaštitu reproduktivnog zdravlja mladih, kontinuirano osiguravanje i poboljšanje kvaliteta zdravstvenih usluga; preveniranje nasilnog rješavanja problema, te podržavanje projekata tolerancije i kulture dijaloga. U Strateškom cilju 4. Transparentan, efikasan i odgovoran javni sektor, posebno je, u kontestu prevencije ovisnosti, značajan prioritet 4.1. Unapređivati vladavinu prava te 4.1.3. Unapređivati borbu protiv kriminala, govora mržnje i terorizma.

Pored ostalih strateških dokumenata, slijede se aktivnosti iz Strateškog plana za unapređenje ranog rasta i razvoja djece 2020-2025. jer je poseban fokus u ovom dokumentu stavljen na omogućavanje sigurnog i kvalitetnog okruženja za pravilan rast i razvoj djece u Federaciji Bosne i Hercegovine, ranu detekciju i intervenciju i zaštitu od svih oblika rizičnih ponašanja.

1.1. Afirmacija intersektorskog pristupa prevenciji ovisnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama u Federaciji Bosne i Hercegovine

„Strategija za prevenciju ovisnosti“ je rezultat sveobuhvatnih analiza domaćih i međunarodnih dokumenata u ovoj oblasti, relevantnih zakona iz oblasti obrazovanja, zdravstva, socijalne zaštite i drugih oblasti, pravilnika o stručnom tretmanu i podršci, pravilnika o načinu evidentiranja neprihvatljivih oblika ponašanja učenika i drugih zakonskih i podzakonskih akata, najnovijih naučnih dokaza o efikasnosti preventivnih intervencija, te analize kantonalnih i općinskih protokola o postupanju.

Realizacijom aktivnosti koje su planirane u Strategiji trebaju se postići visoki standardi u oblasti prevencije ovisnosti, posebno u odgojno-obrazovnim ustanovama, učiniti pozitivan pomak u očuvanju fizičkog i mentalnog zdravlja učenika i nastavnika, izvršiti snažna afirmacija zdravih životnih stilova, a sve primjenjujući naučno utemeljene i dokazano efikasne metode, a pri tome, adresirajući ključne potrebe djece i mladih u 21. stoljeću. Pažnja je usmjerena na promociju aktuelnih i kreiranje budućih preventivnih programa koji su fokusirani na faktore rizika koji egzistiraju među djecom i mladima, a koji mogu efektivno biti umanjeni ili eliminisani primjenom sveobuhvatnih obrazovnih pristupa koji doprinose jačanju psihosocijalnih kompetencija djece kroz socio-emocionalno učenje unutar sistema formalnog i neformalnog obrazovanja. Na taj način se nastoje ojačati kapaciteti djece i mladih kako bi bili sposobni razumjeti informacije koje dobijaju kroz preventivne programe, da donose informisane odluke, da komuniciraju efektivno i nenasilno, da prepoznaju rizike u realnom i virtualnom svijetu, da budu spremni na izazove koje generiše globalna transformacija svijeta u kojem žive, uče, i razvijaju se. Ulaganje u zdravlje i dobrobit učenika doprinosi njihovoj sposobnosti da ostvaruju maksimum potencijala u učenju u svim drugim disciplinama, stoga ulaganje u zdravlje ekvivalent je ulaganju u obrazovanje, s obzirom na neraskidive veze zdravlja, dobrobiti i društvene funkcionalnosti.

Škole su ne samo odgojno-obrazovno, već i socijalno žarište gdje se reflektuju mnoge porodične i socijalne interakcije. Razumijevanje složenosti ove uloge podrazumijeva da prepoznamo da izazovi s kojima se škole susreću nisu isključivo školski problemi. Naprotiv, oni često reflektuju šire socijalne i društvene probleme, rizike i izazove. Ova svijest o sveobuhvatnom i isprepletenom kontekstu izazova s kojima se suočavamo, otvara put prema interresornoj saradnji – sistemskom zajedničkom pristupu rješavanju ovih problema/potencijalnih rizika. Naime, škole imaju značajnu ulogu u primarnoj prevenciji neprihvatljivih oblika ponašanja, ali ne mogu raditi samostalno. One su samo jedan dio sistema koji mora raditi koordinirano kako bi se efikasno nosio sa problemima ovisnosti.

S ciljem da se postigne snažan odgovor na eskalaciju različitih oblika ovisnosti i nasilja, Federalno ministarstva obrazovanja i nauke je u svoje programske aktivnosti integrisalo programe koji su posvećeni prevenciji u odgojno-obrazovnim ustanovama i uvođenju zdravih životnih stilova u formalni sistem obrazovanja:

- Provođenje Okvirnog plana prevencije i sprečavanja nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama u Federaciji BiH;
- Podrška zdravim stilovima života u odgojno-obrazovnim ustanovama u Federaciji BiH;
- Podrška projektima javnih kampanja s ciljem prevencije i sprečavanja nasilja i unapređenja medijske pismenosti u odgojno-obrazovnim ustanovama i društvu;
- Podrška učeničkim projektima s ciljem sprečavanja nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama u Federaciji BiH;
- Podrška programima i projektima poboljšanja inkluzivnosti predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja i
- Podrška projektima razvijanja funkcionalnih znanja i vještina djece predškolskog uzrasta i učenika osnovnih i srednjih škola.

2. Značaj zdravstvenog sistema u prevenciji ovisnosti i rizičnih ponašanja

U skladu s Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine utvrđena je podijeljena nadležnost federalne vlasti i kantona u oblasti zdravstva, s tim da federalna vlast ima pravo utvrđivati politiku i donositi zakone koji se tiču ove nadležnosti, a kantoni imaju pravo utvrđivati politiku i provoditi zakone.

U osiguravanju i provođenju zdravstvene zaštite u Federaciji učestvuju zdravstvene ustanove, privatne ordinacije, zavodi zdravstvenoga osiguranja, Agencija za kvalitetu i akreditaciju u zdravstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine (AKAZ), komore iz oblasti zdravstva, poslodavci, obrazovne i druge ustanove, humanitarne, vjerske, sportske i druge organizacije, udruženja, porodice i građani. Jedinice lokalne samouprave, u skladu s utvrđenim pravima i obavezama, osiguravaju uslove za ostvarivanje zdravstvene zaštite na svom području.

Nadležnosti Federalnog ministarstva zdravstva utvrđene su članom 14. Zakona o federalnim ministarstvima i drugim organima federalne uprave („Službene novine Federacije BiH“, br. 19/03, 38/05, 2/06, 8/06 i 61/06), i to na način da Federalno ministarstvo zdravstva vrši upravne, stručne i druge poslove koji se odnose na ostvarivanje nadležnosti Federacije BiH u oblasti zdravstva, a naročito poslove koji se odnose na: provođenje politike i strategije zdravstva u cjelini; razvoj i unapređenje sistema zdravstvene

zaštite i zdravstvenog osiguranja; praćenje i provođenje federalnih zakona u oblasti zdravstva; izradu programa razvoja zdravstvene djelatnosti, te donošenje planova i programa mjera zdravstvene zaštite; međuentitetsku i međukantonalnu saradnju u oblasti zdravstva; koordiniranje i implementiranje projekata u oblasti zdravstva od značaja za Federaciju BiH u saradnji sa lokalnim i međunarodnim vladinim i nevladinim organizacijama u skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine, a s ciljem rekonstrukcije i obnove zdravstvenog sistema; učešće u implementiranju informatičkih projekata u oblasti zdravstva; osiguranje dostupnosti djelotvornim, sigurnim, kvalitetnim i ekonomičnim lijekovima i sprečavanje njihove zloupotrebe.

2.1. Strateški okvir

Federalno ministarstvo zdravstva planira aktivnosti na osnovu Strategije razvoja Federacije Bosne i Hercegovine 2021-2027. Prioritetne aktivnosti Federalnog ministarstva zdravstva u skladu sa strateškim okvirom definišu se u trogodišnjem i godišnjem planu rada Federalnog ministarstva zdravstva.

Strategijom razvoja Federacije Bosne i Hercegovine 2021-2027., u okviru strateškog cilja 2 – „Prosperitetan i inkluzivan društveni razvoj“, jedan od prioriteta u oblasti zdravstva – 2.2. „Poboljšavati ishode zdravstvenog sistema“. Strateško opredjeljenje Federalnog ministarstva zdravstva u kontekstu prevencije ovisnosti vezano je za mjeru 2.2.2 – „Osnažiti potencijal preventivne medicine“, koja podrazumijeva kreiranje i provođenje programa promocije zdravlja, prevencije bolesti i promocije zdravih stilova života.

2.2. Stanje u oblasti zdravstva

Federacija Bosne i Hercegovine svim građanima garantuje neotuđivo pravo na ostvarivanje zdravstvene zaštite, odnosno pravo na pristupačnu zdravstvenu uslugu standardne kvalitete i jednakog sadržaja. Zakonom je propisano da se društvena briga za zdravlje, pod jednakim uslovima, na teritoriji Federacije ostvaruje osiguravanjem zdravstvene zaštite stanovništvu Federacije, kao i grupacijama stanovništva koje su izložene povećanom riziku oboljevanja, zdravstvenom zaštitom lica u vezi sa sprečavanjem, suzbijanjem, ranim otkrivanjem i liječenjem bolesti od većeg socijalno-medicinskog značaja, kao i zdravstvenom zaštitom socijalno ugroženog stanovništva.

Zdravstvena zaštita u Federaciji BiH organizovana je kroz tri nivoa: primarni, sekundarni i tercijarni. Primarni nivo zdravstvene zaštite zasniva se na porodičnoj medicini i jačanju službi u zajednici: službe za zdravstvenu zaštitu djece i žena, zatim za mentalnu rehabilitaciju u zajednici, fizikalnu rehabilitaciju u zajednici, sestrinstvo u zajednici.

Na osnovu člana 115. i 116. Zakona o zdravstvenoj zaštiti Federacije BiH („Službene novine Federacije BiH”, br. 46/10 i 75/13) definisana je uloga Federalnog zavoda za javno zdravstvo, kao zdravstvene ustanove koja obavlja javnozdravstvenu djelatnost na području Federacije BiH. To, između ostalog, podrazumijeva praćenje i evaluaciju provođenja preventivno-promotivnih programa, te drugih mjera zdravstvene zaštite. Zakonska obaveza Federalnog zavoda za javno zdravstvo je da prikuplja podatke i vodi evidencije iz oblasti ovisnosti (uključujući duhan, alkohol i psihoaktivne droge), daje prethodno mišljenje federalnom ministru na posebne programe mjera za suzbijanje i sprečavanje bolesti ovisnosti, te učestvuje u organizaciji i provođenju trajne edukacije zdravstvenih radnika i zdravstvenih saradnika u oblasti suzbijanja i liječenja bolesti ovisnosti. Kantonalni zavodi su zaduženi za provođenje preventivno-vaspitnih mjera zdravstvene zaštite u osnovnim i srednjim školama, kao i fakultetima na području kantona (Član 119. Zakona o zdravstvenoj zaštiti, „Službene novine Federacije BiH”, br. 46/10 i 75/13). Djelokrug Zavoda za bolesti ovisnosti kantona definisan je članom 123. Zakona o zdravstvenoj zaštiti. Zavod za bolesti ovisnosti kantona je specijalizovana zdravstveno-socijalna ustanova koja se bavi prevencijom, liječenjem i rehabilitacijom ovisnika.

Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH izrađuje i izvještaj „Zdravstveno stanje stanovništva Federacije BiH“ i „Zdravstveno-statistički godišnjak Federacije BiH“ za svaku kalendarsku godinu. Tako sačinjeni izvještaji koriste se za različite svrhe: analize podataka, planiranja, kreiranje strateških pravaca i politika, izmjene i dopune zakonskih rješenja i sl. Dio ovih izvještaja je i stanje u oblasti ovisnosti.

Statistika osoba liječenih zbog zloupotrebe psihoaktivnih supstanci se zasniva na zakonski propisanoj prijavi liječenih ovisnika, u skladu sa „Pravilnikom o obliku, sadržaju i načinu vođenja individualnih izvještajnih obrazaca i drugih pomoćnih obrazaca za vođenje evidencija“ („Službene novine Federacije BiH“, broj 61/18). Obavezu prijavljivanja imaju sve ustanove koje se bave liječenjem i rehabilitacijom ovisnika na području Federacije BiH.

Podaci se unose u Registar Federalnog zavoda za javno zdravstvo, te se na taj način prati obim problema ovisnosti i poduzimaju odgovarajuće **mjere prevencije, suzbijanja i sprečavanja daljeg širenja upotrebe i zloupotrebe psihoaktivnih supstanci.**

Prema podacima iz registra liječenih ovisnika o psihoaktivnim supstancama, u FBiH, do sada je registrovano **685 liječenih ovisnika**, uglavnom iz velikih centara za liječenje ovisnosti, sa **stopom ovisnosti 31,3/100.000 stanovnika**. Zavodi za liječenje ovisnosti pozicionirani su u Kantonu Sarajevo i Zeničko-dobojskom kantonu, te je shodno tome u tim kantonima registrovan najveći broj liječenih ovisnika.

2.3. Prioritetne aktivnosti

Prioritetne aktivnosti Federalnog ministarstva zdravstva su fokusirane na prioritetne vertikalne programe od interesa za zdravlje stanovništva Federacije BiH, osiguranje zdravstvene zaštite ranjivih grupa stanovništva; promociju zdravlja i prevenciju bolesti; koordinaciju aktivnosti vezanih za dalje jačanje službi u zajednici u primarnoj zdravstvenoj zaštiti; dalje unapređivanje kvaliteta u zdravstvu; ojačavanje programa edukacije zdravstvenih profesionalaca; jačanje kapaciteta javnog zdravstva u smislu razvoja sistema za prikupljanje podataka, unapređenja laboratorijskih kapaciteta, kao i jačanje kapaciteta za djelovanje u kriznim situacijama koje ugrožavaju zdravlje stanovništva.

Federalno ministarstvo zdravstva od 2010.godine fokus razvoja primarne zdravstvene zaštite stavlja na razvoj i unapređenje službi u zajednici (centar za mentalno zdravlje i centar za fizikalnu rehabilitaciju, službe sestara u zajednici/patronažne službe, centri za rani rast i razvoj). Osim preventivne uloge, ove službe imaju i važnu ulogu u oporavku i rehabilitaciji pacijenata.

U skladu s reformskim opredjeljenjima, Zakon o zdravstvenoj zaštiti definiše centre za mentalno zdravlje i centre za fizikalnu rehabilitaciju, kao službe u zajednici, pri domovima zdravlja, što je doprinijelo njihovom boljem funkcionisanju. Uspostavljeno je 46 centara za mentalno zdravlje i 38 centara za fizikalnu rehabilitaciju. Kroz Projekat mentalnog zdravlja u BiH osiguran je kvalitet i uspostavljen kontinuitet zaštite mentalnog zdravlja, poboljšan pristup uslugama zaštite mentalnog zdravlja u zajednici koje uključuju promociju i prevenciju, te osnaživanje korisnika. Rezultati aktivnosti u oblasti unapređenja mentalnog zdravlja u Federaciji BiH doprinijeli su poboljšanju zakonodavnog i administrativnog okvira, unapređenju profesionalnih kompetencija stručnjaka u oblasti zaštite mentalnog zdravlja, jačanju saradnje između službi za zaštitu mentalnog zdravlja svih nivoa zdravstvene zaštite, službi za socijalnu zaštitu, korisnika i porodica, te osnaživanju korisničkih udruženja. Također, poboljšana je evidencija u zaštiti mentalnog zdravlja kroz standardizaciju i unapređenje zdravstveno-statističkih obrazaca i unaprijeđeni su certifikacijski i akreditacijski standardi za bolnice i primarnu zdravstvenu zaštitu.

Od oktobra 2012. godine, Federalno ministarstvo je uključeno u implementaciju projekta „Jačanje sestrinstva u BiH“ u okviru kojeg se provode aktivnosti na razvoju sestrinstva u zajednici. Sestrinstvo u zajednici podrazumijeva prevenciju, promociju zdravlja i savjetovanje, te njegu pacijenata koji su u terminalnoj fazi oboljenja ili imaju hronične zdravstvene probleme. Projekat jačanja sestrinstva u BiH je ostvario značajne rezultate, posebno u oblasti edukacije iz zdravstvene njege u zajednici.

Federalno ministarstvo zdravstva je u saradnji sa Institutom za populaciju i razvoj počelo sa implementacijom projekta „Zdrave zajednice u Bosni i Hercegovini“, koji finansira Vlada Švicarske. Ovim projektom se želi postići veća zdravstvena informisanost građana i povećati učešće u zagovaranju i aktivnostima na promociji zdravlja i prevenciji bolesti u 25 lokalnih zajednica u Bosni i Hercegovini.

3. Značaj kulture i sporta u prevenciji ovisnosti

Federacija Bosne i Hercegovine ima raznoliku kulturu i tradiciju kao i različite sadržaje koji se provode na svim nivoima.

Kultura i tradicija se prenose kroz generacije ali i obrazovne programe, posjete kulturnim ustanovama, historijskim obilježjima, muzejima, galerijama. S obzirom na bogatu kulturu tradiciju i baštinu, nužno je i brinuti o njima prenoseći je novim generacijama.

Bavljenje fizičkim aktivnostima, odnosno redovni treninzi su važni za očuvanje zdravlja mladih te utiču na razvoj njihovih socijalnih vještina. Sportisti iz Federacije ostvaruju značajne rezultate na brojnim regionalnim i međunarodnim takmičenjima, a među sportistima je značajan broj mladih. Podrška sportistima ali i sportskim klubovima je značajna zbog nastavka ostvarivanja sjajnih rezultata.

U Federaciji BiH za oblast kulture i sporta je nadležno Federalno ministarstvo kulture i sporta koje obavlja upravne, stručne i druge poslove iz nadležnosti Federacije BiH koji se odnose na koordinaciju u oblasti kulture i sporta. U Federaciji BiH nadležnosti u ovoj oblasti su i dalje na nivou kantonalnih ministarstava. U Federaciji imamo deset kantona, od kojih svaki kanton ima svoje ministarstvo za kulturu i sport. Čak u osam od deset ministarstava kultura je svrstana zajedno s obrazovanjem, naukom i sportom. Izuzetak su Kanton Sarajevo i Tuzlanski kanton u kojima je kultura spojena sa sportom u zasebno ministarstvo. Kantonalna ministarstva imaju isključivu nadležnost za utvrđivanje i provođenje kulturnih i sportskih politika.

U Zakonu o mladima Federacije BiH navodi se da su općinski, gradski i kantonalni organi vlasti dužni usklađivati svoju podršku mladima s višim nivoima vlasti i svim drugim institucijama javne uprave i organima vlasti koji u svojoj nadležnosti imaju oblasti omladinskog turizma, oporavka mladih i boravka u prirodi, aktivnosti mladih po pitanju kulture, sporta, estetike, etike, ekologije, duhovnosti, humanističkih vrijednosti, rada s mladima s posebnim potrebama.

3.1. Okvir javnih politika

U Strategiji razvoja Federacije Bosne i Hercegovine za period 2021-2027. obrađuje se pitanje sporta s ciljem unapređenja uslova za razvoj i bavljenje sportom. Dodatno, navodi se da je za postizanje ciljeva u oblasti sporta potrebna kontinuirana promocija bavljenja sportom za cjelokupnu populaciju. Pored toga, uključivanje djece i mladih od najranije dobi u sportske i rekreativne aktivnosti, kao i ravnopravno uključivanje osoba sa invaliditetom i poteškoćama u razvoju je izuzetno važno. Potrebno je raditi na planovima izgradnje, obnove i rekonstrukcije sportskih objekata i prostora za rekreaciju kao preduslovu za uspješno bavljenje sportom. Također, Strategijom razvoja Federacije BiH se ističe da je nužno izvršiti digitalizaciju sporta na federalnom nivou, što će uključivati uspostavu jedinstvene baze podataka iz svih raspoloživih izvora, uključujući i sportske klubove. Ovakva baza podataka je pretpostavka za kvalitetno donošenje odluka u oblasti sporta na svim nivoima vlasti u FBiH. Uzimajući u obzir trenutno nepostojanje baza podataka sportskih udruženja i klubova navedeno bi predstavljalo korak naprijed u regulisanju područja sporta u FBiH.

3.2. Ključne aktivnosti

Oblast kulture

U radu Federalnog ministarstva sporta i kulture u oblasti kulture ne postoje programi koji su namijenjeni isključivo za mlade. Mladi se sufinansiraju iz tekućih transfera utvrđenih Budžetom Federacije Bosne i Hercegovine putem Javnih poziva. Federalno ministarstvo kulture i sporta svake godine raspisuje tri javna poziva u segmentu kulture (transfer za kulturu od značaja, transfer za obnovu kulturnog i graditeljskog nasljeđa, transfer za institucije kulture od značaja za BiH), ali ni u jednom tekstu javnog poziva ne spominju se posebno mladi, niti se daje određena prednost aplikantima iz kategorije mladih. Ipak, u okviru ovog transfera redovno se podržava veliki broj muzičkih, pozorišnih, likovnih i drugih projekata iz oblasti kulture koji su namijenjeni isključivo mladima, a dosta projekata u svom nazivu uključuje riječ „mladi“.

Federalno ministarstvo kulture i sporta vodi godišnju evidenciju značajnijih kulturnih događaja u Federaciji, a na osnovu podataka koje dobije od kantonalnih ministarstava kulture.

Vlada je na prijedlog Federalnog ministarstva kulture i sporta zadužila sva federalna ministarstva, federalne uprave i federalne upravne organizacije da sve podatke o aktivnostima koje provode za mlade dostavljaju Federalnom ministarstvu kulture i sporta, koje će uspostaviti bazu podataka i vršiti informisanje mladih o mjerama i programima koje provodi Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, u skladu sa Zakonom o mladima FBiH.

Oblast sporta

Federalno ministarstvo kulture i sporta (FMKS) svake godine raspisuje transfer za sport. Odabir projekata i programa vrši se za namjene sufinansiranja izgradnje, rekonstrukcije i opremanja sportskih objekata, djelatnosti sportskih saveza konstituiranih na nivou BiH i FBiH, sufinansiranje sportskih saveza i klubova osoba sa invaliditetom.

Svi programi u oblasti sporta namijenjeni su, između ostalog i populaciji mladih. Sufinansiranjem sportskih udruženja i njihovih adekvatno osmišljenih programa pomaže se mladima da produktivnije organizuju slobodno vrijeme, očuvaju i unaprijede zdravstveno stanje, spriječe pojavu pretilosti, kao i brojnih neželjenih ponašanja koje su posljedica savremenog društva.

3.3. Događaji, programi i aktivnosti u oblasti sporta koje organizuje ili podržava Federalno ministarstvo kulture i sporta

Među najznačajnijim manifestacijama u FBiH spadaju Sportske igre mladih koje okupljaju više od 260.000 mladih. Kroz sportske događaje i aktivnosti promoviše se zdrav način života, tolerancija, prijateljstvo, solidarnost, socijalna inkluzija, a edukativne radionice razvijaju kod mladih ljudi svijest o značaju zaštite životne sredine, volontiranja i pomaganja lokalnoj zajednici, čime pomažu mladima da razvijaju samopouzdanje.

U oblasti sporta važno je istaći i učešće Federalnog ministarstva kulture i sporta u međunarodnim projektima, konkretno u projektu „Evropska sedmica sporta“, koji se obilježava svake godine u periodu od 23. do 30. septembra na inicijativu Evropske komisije, a s ciljem podizanja svijesti o značaju sporta i tjelesne aktivnosti svih građana, a ponajviše mladih ljudi.

Ministarstvo je po prvi put organizovalo svečanost povodom Evropske sedmice sporta „BE ACTIVE“ koja se svake godine obilježava širom svijeta u periodu od 23. do 30. septembra. Manifestaciji su prisustvovali bosansko-hercegovački sportisti, koji su iz

vlastitog iskustva govorili o prednostima sportskog načina života, poslata je poruka o značaju fizičke aktivnosti za očuvanje i unapređenje zdravlja.

4. Značaj sistema pravde i pravne sigurnosti u preventivnom djelovanju

U skladu s članom 7. Zakona o federalnim ministarstvima i drugim tijelima federalne uprave („Službene novine Federacije BiH“, br. 58/02, 19/03, 38/05, 2/06, 8/06 i 61/06), Federalno ministarstvo pravde vrši upravne, stručne i druge poslove utvrđene zakonom koji se odnose na: ostvarivanje nadležnosti Federacije u oblastima, a naročito pravosudnih institucija i uprave; upravnog nadzora nad radom pravosudne uprave i federalnih tijela uprave; pružanje pomoći u edukaciji sudaca i tužitelja; udruživanje u političke organizacije i udruženja građana; oblast kancelarijskog poslovanja; upravni nadzor i izvršenje krivičnih sankcija. Federalno ministarstvo pravde vrši upravne poslove koji ne spadaju u nadležnost drugog organa uprave Federacije.

U okviru mjerodavnosti Vlade, ministarstvo učestvuje u pripremi prednacrta, nacрта i prijedloga propisa i drugih općih akata u Federaciji Bosne i Hercegovine. Za ostvarivanje mjerodavnosti ministarstva utvrđeni su sljedeći sektori i odjeli: kabinet ministra, sektor pravosuđa, sektor uprave, sektor za strateško planiranje, evropske integracije i upravljanje ljudskim resursima, sektor izvršenja kaznenih sankcija, upravni inspektorat, odjel za opće i zajedničke poslove i odjel za finansijske i računovodstvene poslove. U Federalnom ministarstvu pravde nalazi se i Zavod za javnu upravu, kao i Jedinica za implementaciju projekta Svjetske Banke za zemljišno-knjižnu administraciju.

4.1. Strateški okvir

Federalno ministarstvo pravde kroz trogodišnji i godišnji plan nastoji ostvariti glavni program rada koji glasi: „Jačanje pravne sigurnosti i uspostavljanje funkcionalnog i održivog sistema pravde u Federaciji Bosne i Hercegovine“. Najvažniji strateški ciljevi u periodu od 2024. do 2026. godine se odnose na jačanje vladavine prava u Federaciji BiH, naročito borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, te na provođenje svih odluka ustavnih sudova i Evropskog suda za ljudska prava. Također, jedan od strateških ciljeva je i reforma javne uprave s ciljem povećanja njene odgovornosti, učinkovitosti i profesionalnosti.

Federalno ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine ima ključnu ulogu u oblikovanju i unapređenju pravosudnog sistema i pravnog okvira u Federaciji Bosne i Hercegovine te nastoji provoditi kontinuirane aktivnosti koje značajno doprinose unapređenju pravosudnog sistema, poboljšanju pristupa pravdi i jačanju povjerenja građana u pravdu.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, kazнено-popravni zavodi i odgojno-popravni dom predstavljaju ključne ustanove za izvršenje kazni i resocijalizaciju mladih koji su u sukobu sa zakonom. Federalno ministarstvo pravde ima određene nadležnosti i odgovornosti u vezi sa ovim ustanovama, ali važno je napomenuti da pravosudni sistem u Bosni i Hercegovini ima složenu strukturu koja uključuje i različite nivoe vlasti i institucija.

U okviru Odgojno-popravnog doma u Orašju trenutno se liječi 31 mlada osoba starosti od 15 do 20 godina. Od toga, od ovisnosti o duhanu se liječi 18, od ovisnosti o alkoholu se liječi 2 osobe, a od ovisnosti o drogama ukupno 11 osoba.

5. Značaj oblasti socijalne zaštite i zaštite porodice sa djecom

U Federaciji Bosne i Hercegovine, Ustavom Federacije BiH, odredbom člana II. 2. n) utvrđeno je da sve osobe na teritoriji Federacije BiH uživaju pravo na socijalnu zaštitu. Prema odredbama člana III. 2. e) i člana III.3 (1) i (2) Ustava Federacije BiH, federalna vlast i kantoni su zajednički nadležni za socijalnu politiku. Tu nadležnost ostvaruju zajednički ili odvojeno, ili od strane kantona koordinirano od federalne vlasti. U pogledu ovih nadležnosti kantoni i federalna vlast se dogovaraju na trajnoj osnovi. Socijalna zaštita u FBiH je regulisana Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom („Službene novine Federacije BiH“, br. 36/99, 54/04, 39/06, 14/09, 45/16, 40/18 i 16/23) koji je okvirni zakon iz oblasti socijalne zaštite, kojim se utvrđuje politika socijalne zaštite u Federaciji BiH.

S obzirom na Ustavom podijeljenu nadležnost federalne i kantonalne vlasti u oblasti socijalne zaštite u Federaciji BiH, pored navedenog zakona egzistiraju kantonalni propisi o socijalnoj zaštiti, doneseni na osnovu federalnog zakona, kojim se bliže uređuju uslovi, način, postupak i finansiranje prava iz socijalne zaštite (član 8.). Federalni propis između ostalog uređuje: osnove socijalne zaštite građana i njihovih porodica, osnovna prava iz socijalne zaštite, korisnike prava socijalne zaštite, osnove zaštite porodice sa djecom i osnivanje i rad ustanova socijalne zaštite i udruženja lica sa invaliditetom. Socijalnom potrebom, shodno navedenom zakonu, smatra se trajno ili privremeno stanje u kojem se nađe pojedinac ili porodica, uzrokovano ratom, elementarnim nepogodama, općom ekonomskom krizom, psihofizičkim stanjem pojedinca ili drugim uzrocima, a koji se ne mogu otkloniti bez pomoći društvene zajednice.

Korisnici socijalne zaštite u smislu ovog zakona su lica koja se nalaze u stanju socijalne potrebe i to: djeca bez roditeljskog staranja, odgojno zanemarena djeca, odgojno zapuštena djeca, djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama, lica sa invaliditetom i lica ometena u fizičkom ili psihičkom razvoju, materijalno neosigurana i za rad nesposobna lica, stara lica bez porodičnog staranja, lica sa društveno negativnim ponašanjem, lica i porodice u stanju socijalne potrebe, kojima je uslijed posebnih okolnosti potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite. Federalnim propisom iz oblasti socijalne zaštite data je mogućnost da se propisima kantona može proširiti krug korisnika socijalne zaštite, u skladu s programima razvoja socijalne zaštite i specifičnim prilikama u kantonu. Zanemareno dijete je dijete koje je usljed nedovoljne brige roditelja/staratelja vaspitno, higijenski i obrazovno zapušteno, koje se odalo porocima: droga, alkohol, skitničenje, razbojništvo, krađa, prostitucija, prosjačenje, kao i svim oblicima maloljetničke delikvencije, te nasilja, povreda, ekonomske eksploatacije, seksualne zloupotrebe i svim drugim asocijalnim pojavama.

Prava iz socijalne zaštite, u smislu federalnog propisa su: novčana i druga materijalna pomoć; osposobljavanje za život i rad; smještaj u drugu porodicu, smještaj u ustanovu socijalne zaštite; usluge socijalnog i drugog stručnog rada; kućna njega i pomoć u kući. Propisom kantona utvrđuju se iznosi novčanih i drugih davanja, uslovi i postupak za sticanje tih prava i njihovo korištenje, ukoliko to nije uređeno federalnim zakonom. Propisom kantona mogu se utvrditi i druga prava iz socijalne zaštite u skladu s programima razvoja socijalne zaštite i njegovim mogućnostima. Osobama i porodicama u stanju socijalne potrebe, koji ispunjavaju uslove za sticanje i korištenje prava iz socijalne zaštite, osiguravaju se na teret sredstava socijalne zaštite i određeni oblici zdravstvene zaštite i zadovoljavanje stambenih i drugih potreba u skladu sa zakonom. Odredbom člana 3. navedenog zakona određeno je da djelatnost socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom obavljaju ustanove socijalne zaštite.

Porodični zakon Federacije BiH posvećuje posebnu pažnju zaštiti interesa maloljetne djece. Zakon sadrži niz odredbi kojima se propisuju aktivnosti organa starateljstva i sudova u cilju zaštite maloljetne djece u slučajevima povrede njihovih prava u bilo kojem obliku, uključujući slučajeve nasilja, zlostavljanja, spolne zloupotrebe i zanemarivanja djeteta. Zakonom su taksativno navedena prava djece, a posebno prava djece na zaštitu od svih oblika nasilja, zloupotrebe, zlostavljanja i zanemarivanja. Tako zakon navodi šta se smatra zloupotrebom prava, a to su: tjelesno i duševno nasilje nad djetetom, spolno iskorištavanje djeteta i navođenje djeteta na društveno neprihvatljivo ponašanje, regulisane su i obaveze da su roditelji dužni čuvati dijete, zadovoljavati njegove potrebe i štiti ga od svih oblika nasilja, povreda, ekonomske eksploatacije i seksualne zloupotrebe od drugih osoba, a istovremeno su dužni,

u zavisnosti od uzrasta i zrelosti, kontrolisati ponašanje djeteta. Obavještenje o povredi djetetovih prava, a naročito nasilja, zlostavljanja, spolnim zloupotrebama i zanemarivanju djeteta dužni su bez odlaganja dostaviti organu starateljstva svi organi, organizacije i fizička lica. Ovim zakonom predviđene su sankcije za roditelje kojima se može oduzeti roditeljsko pravo i starateljstvo nad djetetom koje je izloženo nekom od oblika nasilja.

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike u skladu sa reformskim opredjeljenjima u oblasti socijalne i dječije zaštite i Trogodišnjim planom u ovoj oblasti planira aktivnosti koje se odnose na provođenje postojećih i izradu novih propisa zaštite. Pitanje izmjene postojeće legislative ili donošenje novih zakona u oblasti socijalne zaštite i zaštite porodica sa djecom koja treba biti reformirana i usklađena s međunarodnim dokumentima, ratificiranim konvencijama i poveljama, s ciljem razvoja efikasnog, održivog i pravičnog sistema socijalne i dječije zaštite koji će garantovati osnovna i ujednačena prava socijalno ugroženih kategorija. S tim u vezi, između ostalog, ovo ministarstvo je pripremlilo Strategiju razvoja sistema socijalne i dječije zaštite u FBiH (2023-2030. godine) i Zakon o socijalnim uslugama FBiH. Strategijom su definisani strateški pravci i prioriteti daljeg razvoja sistema socijalne i dječije zaštite u FBiH, način njihovog ostvarivanja, finansijski i institucionalni okvir za implementaciju i dr. Tri su strateška cilja ovog dokumenta. Prvi je smanjiti siromaštvo i ublažiti posljedice siromaštva, drugi osnažiti i ubrzati inkluziju marginalizovanih pojedinaca i grupa, a treći ojačati institucionalne mehanizme i kapacitete. Kada je u pitanju Zakon o socijalnim uslugama FBiH, istim se nastoji urediti sistem pružanja socijalnih usluga i to u velikom spektru usluga. Osnovni cilj je uređenje oblasti, određivanje i uređivanje kvalitetnih okvira u okviru kojih će se pružati i koristiti socijalne usluge na nivou Federacije BiH, te uspostavljanje stabilnog i održivog sistema socijalne zaštite koji će dati rješenja za različite potrebe djece i odraslih osoba koji se nalaze u stanju socijalne potrebe (žrtve porodičnog i drugog oblika nasilja, ovisnici o psihoaktivnim supstancama i drugim ovisnostima, dijete u riziku, odgojno zanemareno ili zapušteno dijete i dr.).

6. Značaj sistema sigurnosti u preventivnom djelovanju

Nadležnosti Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova utvrđene su članom 3. Zakona o unutrašnjim poslovima Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH”, br. 81/14), u kojem je definisano da Unutrašnji poslovi iz nadležnosti Federalnog ministarstva su: sprečavanje i otkrivanje krivičnih djela terorizma, međukantonalnog kriminala, stavljanja u promet opojnih droga i organizovanog kriminala, te pronalaženje i hvatanje počinitelja tih krivičnih djela i njihovo privođenje nadležnim organima; osiguranje određenih osoba i zgrada Federacije; školovanje, stručno osposobljavanje i usavršavanje; sticanje i prestanak

državljanstva Federacije. Unutrašnji poslovi iz zajedničke nadležnosti Federacije i kantona su: provođenje zakona i drugih propisa o državljanstvu, lično ime, matične knjige i matični registar, agencije i unutrašnje službe za zaštitu ljudi i imovine, inspekcijski nadzor zaštite od požara, eksplozivne materije, prijevoz opasnih materija, poslovi detektivske djelatnosti, provođenje određenih mjera i radnji koje se odnose na područje nasilja u porodici u skladu sa zakonom, kao i drugi poslovi određeni zakonima Federacije.

6.1. Strateški okvir

Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova i Federalna uprava policije planiraju aktivnosti u skladu sa strateškim okvirom koji se definišu u trogodišnjem i godišnjem Planu rada, zatim na osnovu Strategije razvoja Federacije Bosne i Hercegovine 2021-2027., kao i 14 jasno definisanih prioriteta iz mišljenja Evropske komisije u okviru procesa integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju.

6.2. Stanje u oblasti

U sklopu svih zakonima definisanih aktivnosti, i s obzirom na činjenicu da sigurnosni sistem na prostoru Bosne i Hercegovine karakterizira kompleksna struktura policijskih i pravosudnih organa, te asimetrična podjela nadležnosti u državi, na tri nivoa unutrašnje sigurnosti koje predstavljaju policijske agencije i to: državne, entitetske/distrikt i lokalne, kada je riječ o Federalnom ministarstvu unutrašnjih poslova i Federalnoj upravi policije, isti poduzimaju aktivnosti na unapređenju i jačanju partnerstva i saradnje sa drugim policijskim i pravosudnim institucijama u BiH, te drugim nadležnim organima države, ali i međunarodnim partnerima, vodeći se principom transparentnosti u zakonskim okvirima, informišući građane, institucionalne aktore i društvenu zajednicu o fokusima i načinima rada.

Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova u čijem sastavu je Federalna uprava policije kao nezavisan i samostalan policijski organ, poslove iz Ustavom i Zakonom utvrđene nadležnosti, obavljaju zakonito, profesionalno i stručno, poštujući ljudska prava i slobode, uz primjenu evropskih standarda i etičkog kodeksa, garantujući sigurnost i jednakopravnost svih građana u Federaciji BiH. Ova entitetska policijska agencija sa svojim stručnim znanjem i kvalitetom uspješno se suočava sa sigurnosnim izazovima i osigurava visok stepen sigurnosti u društvu, te nastoji stvoriti takve uslove gdje će se građani osjećati slobodni, sigurni, zaštićeni i

zbrinuti od svih oblika nasilja. Naime, Federalna uprava policije kroz proces preventivnog i represivnog djelovanja, unapređuje polazne tačke u definisanju izazova, rizika i prijetnji sigurnosti, koje pred nju postavljaju savremeni tokovi kriminala.

Važni aspekti saradnje policije, građana, a posebno sa nevladinim sektorom uključuju promovisanje tolerancije, nenasilja i rodne ravnopravnosti u porodici i društvu, aktivnosti vezane za sprečavanje nasilja u porodici i maloljetničke delikvencije, te drugim oblastima koje su značajne za kvalitetniji rad policijskih službenika, a što se praktično realizuje kroz educiranje budućih policijskih službenika i provođenje stručnog usavršavanja policijskih službenika, ali i uz izradu novih i inoviranje starih nastavnih planova i programa svih vrsta obuka na Policijskoj akademiji Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova.

III OKRUŽENJA/MJESTA PROVOĐENJA PREVENTIVNIH INTERVENCIJA I PRATEĆI AKCIONI PLAN

Ključne osobe u prevenciji promovišu pozitivnu socijalizaciju djece u društvu. Ona se prvenstveno odvija u porodicama, škole nastavljaju taj proces, a zatim ih makro okruženje pomaže usmjeravati prema primjerenim ponašanjima pomoću normi, zakona i propisa koji se dosljedno provode. Intervencije koje ciljaju na promjenu ponašanja objedinjuju socijalizaciju i prevenciju, a oblikovane su kako bi pojedincima pomogle tumačiti informacije ili znakove u svom društvenom i emocionalnom kontekstu, koji upućuju na to šta se od njih očekuje i šta je poželjno ponašanje. One im pomažu odlučivati o ishodima i posljedicama različitih ponašanja u okruženjima te učiti i uvježbavati nove vještine ili ponašanja poput podsticajnog roditeljstva ili otpornosti.

U prevenciji ovisnosti mikro i makro nivo predstavljaju dva različita, ali međusobno povezana pristupa za rješavanje problema ovisnosti u društvu.

Mikro nivo se odnosi na individualni ili direktni kontekst pojedinca (porodica, škola i radno mjesto). Ovdje se fokusira na rad sa pojedincima ili malim grupama, posebno s onima koji su u riziku od razvoja ovisnosti. Na ovom nivou se primjenjuju intervencije usmjerene na:

1. **Obrazovanje i svjesnost** – Pružanje informacija o štetnim posljedicama upotrebe psihoaktivnih supstanci kroz edukativne radionice, savjetovanje i psihosocijalnu podršku.
2. **Izgradnju vještina** – Razvijanje socijalnih i emocionalnih vještina, kao što su rješavanje problema, donošenje odluka i suočavanje sa stresom, kako bi se pojedincima pomoglo da se bolje nose sa životnim izazovima bez upotrebe droga.
3. **Individualnu podršku** – Terapeutski rad s pojedincima ili porodicama, savjetovanje i terapija za one koji su već u problemu s ovisnošću ili su u visokom riziku.

Mikro nivo omogućava precizno prilagođavanje programa pojedincu, na osnovu njegovih potreba, konteksta i rizika. Kroz rad na ovom nivou, moguće je brzo identifikovati probleme i intervenisati prije nego što se razvije ovisnost. Sam pristup omogućava direktan uticaj na pojedinca, što može dovesti do dugoročnih promjena u ponašanju.

Makro nivo podrazumijeva širu društvenu sliku, uključujući politiku, zakonodavstvo, javne kampanje i sistemske promjene koje mogu uticati na cijelu populaciju. Prevencija na ovom nivou uključuje:

1. **Javne politike i zakone** – Razvoj i implementacija zakona koji regulišu upotrebu psihoaktivnih supstanci, kao što su zakoni o ograničenju prodaje alkohola i cigareta, kao i zakoni o kaznenim mjerama za trgovinu drogama.
2. **Javne kampanje** – Masovne medijske kampanje koje podižu svijest o štetnosti ovisnosti, promovišu zdrav stil života i mijenjaju stavove prema psihoaktivnim supstancama u cijelom društvu.
3. **Institucionalnu podršku** – Uspostavljanje programa na nivou lokalnih zajednica koji se fokusiraju na prevenciju u školama, zdravstvenim ustanovama i radnim mjestima.
4. **Socio-ekonomske promjene** – Poboljšanje životnih uslova, smanjenje siromaštva i povećanje pristupa obrazovanju i zdravstvenoj zaštiti, što može smanjiti faktore rizika povezane s ovisnošću.

Makro nivo omogućava implementaciju strategija koje utiču na veliki broj ljudi i koje imaju dugoročan uticaj na društvo. Ovaj pristup stvara okruženje koje podržava prevenciju ovisnosti kroz zakonodavne mjere, obrazovne sisteme i javne institucije. Kada se makro strategije kombinuju s mikro intervencijama, stvara se koherentniji i održiviji sistem prevencije.

Oba nivoa su ključna u borbi protiv ovisnosti, jer zajedno osiguravaju sveobuhvatan pristup – individualni rad na mikro nivou dopunjava sistemske promjene i javne politike na makro nivou. Uspješna prevencija ovisnosti zahtijeva saradnju između ova dva nivoa kako bi se postigao trajan i efektivan uticaj na pojedince i društvo u cjelini.

1. Mikro okruženje

1.1. Prevencija u porodičnom okruženju

Porodica je jedno od mikro okruženja preventivnog rada. Porodica može pružiti socijalnu podršku i osjećaj pripadnosti. Osjećaj pripadnosti je važan za lični razvoj, pomaže u razvijanju otpornosti i smanjuje šanse za razvoj poteškoća u ponašanju. Uloga porodice u socijalizaciji djece je od izuzetnog značaja. Djeca u porodici uče važne stvari, od toga kako govoriti, ponašati se prema drugima, kako pokazivati i upravljati emocijama. Roditelji postavljaju pravila pomoću različitih oblika učenja, brige i discipline.

Preventivne intervencije u porodičnom okruženju se mogu razvrstati i prema tome koji članovi učestvuju i koje dijelove porodice intervencija teži mijenjati. Intervencije za roditelje se fokusiraju na promjenu određenih roditeljskih praksi i mogu uključivati samo

roditelje, dok djeca mogu, a i ne moraju biti uključena. Intervencije za razvoj porodičnih vještina su, obično sveobuhvatnije i uključuju edukaciju roditelja za unapređenje i jačanje roditeljskih vještina, a djeca se educiraju o ličnim ili socijalnim vještinama, pri čemu intervencije podrazumijevaju zajedničko uvježbavanje vještina.

Strateški cilj

Povećanje kapaciteta porodice za pružanje podrške i jačanje zaštitnih faktora kod djece i mladih kroz edukaciju i osnaživanje roditelja te razvoj porodičnih vještina.

Mjere i aktivnosti

Mjere

A.1. Jačanje roditeljskih/starateljskih kompetencija za efikasniju komunikaciju i podršku prema djeci

A.2. Osnaživanje kapaciteta porodica za poboljšanje ličnih i socijalnih vještina, te smanjenje stresa u porodičnim procesima

PREVENCIJA U PORODIČNOM OKRUŽENJU			
A.1. Jačanje roditeljskih/starateljskih kompetencija za efikasniju komunikaciju i podršku prema djeci			
A.1.1. Kreiranje i provođenje programa za unapređenje kompetencija i pedagoške kulture roditelja			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja, NVO	- Izrađen edukativni materijal za roditelje s ciljem razvijanja i unapređenja zdravstveno-psihološko-pedagoških kompetencija i pedagoške kulture roditelja od trudnoće do punoljetstva te informisanje o roditeljskim pravima, obavezama i mreži podrške kako bi svako dijete raslo sretno i ostvarilo svoj puni potencijal - Roditeljima data sistemska podrška u edukaciji uz kontinuirano jačanje roditeljskih kompetencija - Roditelji upoznati sa hodogramima djelovanja, sigurnosno-zaštitnim programima u odgojno-obrazovnim ustanovama, kao i o njihovim pravima, obavezama i	- Budžetska sredstva - Donatorska sredstva	Kontinuirano

	odgovornostima Promovisan intersektorski pristup (sektor obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite, kulture i sporta itd.) u edukaciji roditelja o temama koje su posvećene razvoju empatije, socijalnih vještina, nenasilnog rješavanja konflikata, samopoštovanja, samokontrole, odgojnim metodama itd.		
A.1.2. Adaptacija i provođenje programa pozitivnog roditeljstva			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja, odgojno-obrazovne ustanove, prosvjetno-pedagoški zavodi/Institut, Vijeća roditelja, NVO	- Adaptiran i prilagođen plan i program za provođenje programa pozitivnog roditeljstva - Obučeni stručnjaci za primjenu plana i programa u radu sa roditeljima - Roditelji unaprijedili vještine i znanje za: - Omogućavanje sigurnog i podsticajnog okruženja - Stvaranje pozitivnog okruženja za učenje - Primjenu asertivne discipline - Realna očekivanja - Brigu o sebi kao roditelju	- Budžetska sredstva - Donatorska sredstva	Kontinuirano
A.2. Osnaživanje kapaciteta porodica za poboljšanje ličnih i socijalnih vještina, te smanjenje stresa u porodičnim procesima			
A.2.1. Adaptacija i provođenje preventivnog programa s porodicama svih nivoa rizika			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva rada i socijalne politike/zaštite, obrazovanja i zdravstva, odgojno-obrazovne ustanove, prosvjetno-pedagoški zavodi/Instituti, Vijeća roditelja, NVO	- Adaptirani i prilagođeni planovi, programi i aplikacije za provođenje preventivnog programa s porodicama - Naučno utemeljeni preventivni programi uvršteni u Plan i program dodatnih edukacija za hranitelje - Obučeni stručnjaci za primjenu programa i aplikacija u radu s porodicama - Porodice povećale kapacitet za nošenje sa stresom, te poboljšale mentalno zdravlje svih članova - Roditelji povećali samopouzdanje i vještine za adekvatnu brigu o djeci	- Budžetska sredstva - Donatorska sredstva	Kontinuirano

	• Djeca unaprijedila svoje ponašanje (smanjena agresivnost, bolji prosocijalni obrasci ponašanja).		
--	--	--	--

1.2. Prevencija u školskom okruženju

Dva su glavna okruženja u kojima se može provoditi prevencija poremećaja u ponašanju kod djece i mladih – porodica i škola. Prednost škole je što se preventivne intervencije mogu provoditi sa svom djecom, jer su sva djeca izložena nekom stepenu rizika i mogu imati koristi od univerzalnih intervencija u školama.

Škola nije samo mjesto na kojem učenici uče, škola je mjesto na kojem su učenici i uposlenici škole u stalnoj interakciji. Nastavnici, kako bi mogli uspješno provoditi preventivne intervencije u školi moraju biti u interakciji sa učenicima. Te intervencije uključuju nastavni kurikulum, školsku politiku i klimu. Kod izvođenja preventivnih aktivnosti u školskom okruženju dokazano je učinkovito korištenje interaktivnih metoda, visoko strukturiranih lekcija koje se provode kontinuirano uz korištenje grupnog rada. Nastavni kurikulum koji ima za cilj prevenciju ovisnosti trebao bi obuhvatiti sljedeće sadržaje: donošenje odluka, komunikacija i vještine rješavanja problema; odnosi s vršnjacima, lične i socijalne vještine; samoučinkovitost i asertivnost; vještine odolijevanja pritisku vršnjaka; podsticanje i podržavanje stavova usmjerenih na nekorisćenje psihoaktivnih supstanci.

Školska politika prevencije sačinjena je od niza pravila koji se odnose na korištenje psihoaktivnih supstanci u školskom okruženju i oko škole. I na kraju, školska klima koja se definiše kao „kvalitet i karakteristika školskog života“, se zasniva na doživljaju školskog života u kojem učestvuju učenici, nastavnici i roditelji. Ona odražava norme, vrijednosti, ciljeve, interpersonalne odnose, prakse podučavanja i učenja, te organizacionu strukturu.

Strateški cilj

Osigurati integraciju i provođenje sveobuhvatnih preventivnih programa unutar školskog sistema koji će promovisati zdrave životne stilove, smanjiti rizik od poremećaja u ponašanju i poticati razvoj socijalnih, emocionalnih i kognitivnih vještina kod djece i mladih.

Mjere/ Aktivnosti

Mjere

- Jačanje kompetencija kod učenika i profesionalaca u odgojno-obrazovnim ustanovama
- Unapređenje školske klime, kulture i školskih politika
- Unapređenje pristupa selektivne i indicirane prevencije u školama

PREVENCIJA U ŠKOLSKOM OKRUŽENJU			
B.1. Jačanje kompetencija učenika i profesionalaca u odgojno-obrazovnim ustanovama			
B.1.1. Provoditi kontinuirane edukacije svih zaposlenih u odgojno-obrazovnim ustanovama u cilju jačanja kapaciteta odgojno-obrazovnih ustanova, posebno nastavnog kadra i uposlenika pedagoško-psiholoških službi u sticanju osnovnih znanja i vještina iz oblasti prevencije ovisnosti			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja, odgojno-obrazovne ustanove, prosvjetno-pedagoški zavodi/Institut, Vijeća roditelja, NVO	• Nastavnici educirani o prepoznavanju znakova neprihvatljivog ponašanja, upravljanja konfliktnim situacijama i načinima uspostavljanja pozitivne kulture učenja, podsticajnih uslova za razvoj učenika i sigurnog okruženja • Provedene edukacije nastavnika, pedagoga, psihologa o hodogramima djelovanja svih relevantnih subjekata u procesu prevencije i sprečavanja ovisnosti • Ojačane kompetencije svih zaposlenih u odgojno-obrazovnim ustanovama u cilju jačanja kapaciteta odgojno-obrazovnih ustanova, posebno nastavnog kadra i uposlenika pedagoško-psiholoških službi u sticanju osnovnih znanja i vještina kako bi mogli pravovremeno prevenirati i u ranoj fazi prepoznati rizike • Uspostavljene zajednice kreativnih nastavnika i razmjena dobrih praksi • Osnažene pedagoško-psihološke službe	• Budžetska sredstva • Donatorska sredstva	• Kontinuirano
B.1.2. Kontinuirano jačati kompetencije menadžmenta odgojno-obrazovnih ustanova za kvalitetno rukovođenje zasnovano na kreiranju podsticajne klime za učenje i saradnju			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja,	• Kontinuirano održavane edukacije direktora odgojno-	• Budžetska	Kontinuirano

prosvjetno-pedagoški zavodi/Institut, stručnjaci iz relevantnih oblasti, NVO	obrazovnih ustanova o temama koje su posvećene prevenciji ovisnosti Ojačane kompetencije direktora odgojno-obrazovnih ustanova za kvalitetno rukovođenje zasnovano na kreiranju podsticajne klime za učenje i saradnju	sredstva Donatorska sredstva	
--	--	--	--

B.1.3. Kontinuirano razvijati i provoditi efikasne vannastavne i posebne programe u cilju jačanja otpornosti učenika na rizike

Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja, prosvjetno-pedagoški zavodi/Institut, stručnjaci iz relevantnih oblasti, NVO	- Sačinjen katalog registrovanih programa u skladu sa specifičnostima kantona, sa uputstvima za realizaciju i redovno se revidira - Kreirani posebni i vannastavni programi prevencije ovisnosti, uz iskorištavanje svih resursa odgojno-obrazovnih ustanova i lokalne zajednice (kulturnih, umjetničkih, sportskih, ekoloških, humanitarnih itd.) koji doprinose sveobuhvatnom razvoju ličnosti djece i učenika kroz postizanje jasnih ishoda učenja - Osmišljeni i implementirani programi koji omogućavaju učenicima da razviju duboko razumijevanje različitih nivoa rezilijentnosti, istovremeno prepoznajući ključnu ulogu prevencije u očuvanju dobrobiti i integriteta, te doprinose razvoju cjelovite ličnosti djece i učenika putem razvoja ključnih kompetencija, promovisanja ravnopravnosti, uloge i značaja porodičnog i školskog okruženja i podizanja svijesti o važnosti prevencije - Kreirani i implementirani programi koji jačaju socio-emocionalne vještine kod učenika, posebno vještine koje su potrebne u periodu adolescencije, te programi edukacije o prevenciji ovisnosti u digitalnom okruženju, i igrama na sreću - Formiran vršnjački tim za podršku koji vodi interaktivne vršnjačke radionice u nižim razredima srednje škole, zajednički razmatraju probleme sa kojima se suočavaju i	- Budžetska sredstva - Donatorska sredstva	Kontinuirano

	pronalaze mehanizme za njihovo rješavanje		
B.1.4. Podržavati projekte razvijanja funkcionalnih znanja i vještina djece predškolskog uzrasta i učenika osnovnih i srednjih škola			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
FMON u saradnji sa kantonalnim ministarstvima obrazovanja	- Kroz podršku projektima primjene savremenih i inovativnih metoda i oblika odgojno-obrazovnog rada i nabavke nastavnih sredstava poboljšan kvalitet odgoja i obrazovanja i dat doprinos razvoju funkcionalnih znanja i vještina djece predškolskog uzrasta i učenika javnih osnovnih i javnih srednjih škola - Raspodjela sredstava izvršena na osnovu prijedloga prioriteta kantonalnih ministarstava	Budžetska sredstva	U skladu sa dinamikom realizacije Javnog poziva
B.1.5. Integrisati teme o zdravim životnim stilovima i prevencije ovisnosti u programe rada odjeljenjskih zajednica			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja, prosvjetno-pedagoški zavodi/Institut, odgojno-obrazovne ustanove, ministarstva zdravstva, zavodi za javno zdravstvo, zavodi za bolesti ovisnosti	- Izrađen Program rada odjeljenjskih zajednica u koji su ugrađene teme o zdravim životnim stilovima i prevenciji ovisnosti - Afirmisan značaj odgojne komponente škole	Budžetska sredstva	Kontinuirano
B.2. Unapređenje školske klime, kulture i školskih politika			
B.2.1. Jačanje materijalno-tehničkih kapaciteta odgojno-obrazovnih ustanova za prevenciju ovisnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja u saradnji sa odgojno-obrazovnim ustanovama, sigurnosnim agencijama itd.	- Poboljšana infrastruktura odgojno-obrazovnih ustanova radi prevencije ovisnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama - Podržavani projekti nabavke opreme u odgojno-obrazovnim ustanovama u svrhu prevencije ovisnosti - Unaprijeđeni postojeći i uspostavljeni novi sistemi nadzora	- Budžetska sredstva - Donatorska sredstva	Kontinuirano

	unutar odgojno-obrazovnih ustanova i u školskom dvorištu		
B.2.2. Kreiranje podsticajnog okruženja unutar odgojno-obrazovnih ustanova			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja u saradnji sa odgojno-obrazovnim ustanovama	• Uspostavljen školski koordinacijski tim za rješavanje problema ovisnosti i drugih neprihvatljivih oblika ponašanja • Razvijen akcijski plan za djelovanje KT • Jasno definisana pravila i politike fokusirane na promociju zdravlja i poželjnih oblika ponašanja učenika, roditelja i uposlenika unutar škola • U školi se njeguje atmosfera uvažavanja, razumijevanja i tolerancije. • Nastavnici/e kroz nastavne i vannastavne aktivnosti promovišu modele pozitivnog ponašanja, međusobne tolerancije i uvažavanja organizacijom kreativnih radionica, debata i sličnih aktivnosti • Na roditeljskim sastancima se organizuju predavanja o temi vršnjačke podrške, metoda prevencije, jačanja otpornosti	• Budžetska sredstva • Donatorska sredstva	Kontinuirano
B.2.3. Poštovati Etički kodeks i Kodeks ponašanja za učenike, nastavnike i druge zaposlene u odgojno-obrazovnim ustanovama, koji se zasniva na zajednički dogovorenom sistemu vrijednosti			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja, odgojno-obrazovne ustanove	• Definisani osnovni principi i vrijednosti školske zajednice (cijeniti vrijednost i ugled svakog pojedinca, podsticati razvoj; raditi na jačanju demokratskog duha; poštovati različitost; braniti jednake mogućnosti za sve...) • Poštuju se principi ponašanja nastavnika (brinu se o zdravlju, razvoju, napretku, sigurnosti, dobrobiti svih)	• Budžetska sredstva • Donatorska sredstva	Kontinuirano

	učenika; žele se profesionalno razvijati; uvažavaju učenike; pružaju pozitivan model ponašanja, inkluziju, interkulturalno obrazovanje; trude se zaštititi učenike kod kojih postoji rizik od društvene isključenosti i loših rezultata; tretiraju i podučavaju učenike na način koji podiže samopouzdanje, samosvijest i spoznaju o vlastitoj vrijednosti, ne upuštaju se ni u jedan oblik seksualnog ponašanja s učenicima itd. • Poštuju se roditeljska prava, privatnost; osigurava roditeljima i starateljima redovan pristup tačnim informacijama, te im je omogućen razgovor o razvoju i napredovanju njihove djece; nastoje se razumjeti i poštovati različito porijeklo, porodično okruženje i kulture zastupljene u školskoj i široj zajednici, te djeluje aktivno u promovisanju i uspostavljanju harmoničnih odnosa između škole i lokalne zajednice kojoj škola pripada;		
--	--	--	--

B.2.4. Razviti i realizovati Program partnerstva porodice i odgojno-obrazovnih ustanova

Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja, FMUP-KMUP, odgojno-obrazovne ustanove, prosvjetno-pedagoški zavodi/Institut, Vijeća roditelja, NVO	• Kreiranje podržavajućeg okruženja za rad Vijeća roditelja • Kreiran Program partnerstva porodice i odgojno-obrazovnih ustanova • U dokumentu ispoštovani principi usaglašenosti u pogledu ciljeva, zajedničkog planiranja i odlučivanja, mogućnosti različitih modela uključivanja roditelja u školsku zajednicu, a sve u najboljem interesu djece • Ispoljena kreativnost prilikom kreiranja Programa partnerstva, te ponuđene različite mogućnosti saradnje: formiranje grupa roditelja za podršku; edukacije roditelja-stručnjaka za pojedine oblasti koje se tiču odgoja djece, prevencije ovisnosti itd., povezivanje sa resursima u	• Budžetska sredstva • Donatorska sredstva	Kontinuirano

	zajednici itd. • Roditelji poštuju školska pravila i propise; uvijek se ponašaju dostojanstveno; poštuju osoblje škole; osiguravaju da njihova djeca redovno pohađaju nastavu; prijavljuju izostanke; podržavaju školu putem dobrovoljnog rada tamo gdje je moguće i gdje se to od njih traži; doprinose, gdje je moguće i primjereno, aktivnostima lokalne zajednice		
--	--	--	--

B.3. Unapređenje pristupa selektivne i indicirane prevencije u školama

B.3.1. Unaprijediti postojeće i uspostaviti nove referentne mehanizame za prevenciju ovisnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama

Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja, ministarstvo unutrašnjih poslova – uprava policije, ministarstvo zdravstva, tužilaštvo, centar za mentalno zdravlje, zavodi za hitnu medicinsku pomoć, domovi zdravlja, centar za socijalni rad itd.	• Unaprijediti Program sekundarne prevencije neprihvatljivih oblika ponašanja u Federaciji BiH naučno utemeljenim preventivnim pristupima • Izraditi i promovisati sheme komunikacije multisektorskog djelovanja (odgojno-obrazovne ustanove, CSR, CMZ, policija, pravosudni organi) • Inicirati formiranja mreže mobilnih stručnih timova za krizne intervencije i pružanje savjetodavne podrške odgojno-obrazovnim ustanovama u prevenciji nasilja/neprihvatljivih oblika ponašanja i zaštiti učenika u kriznim situacijama • Ojačati pedagoško-psihološku službu (Izvršena analiza postojećih kadrova u pedagoško-psihološkim službama u odgojno-obrazovnim ustanovama, sačinjen plan osnaživanja PPS novim stručnim kadrom)	• Budžetska sredstva • Donatorska sredstva	Kontinuirano

B.3.2. Provođenje programa individualnih psiholoških intervencija s ranjivima kategorijama učenika

Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja, stručne službe odgojno-	• Obučene stručne službe za primjenu efikasnih tehnika u radu s ranjivim kategorijama djece	• Budžetska sredstva	Kontinuirano

obrazovnih ustanova	Razvijene vještine učenika za pozitivno nošenje s emocijama i psihološkim ranjivostima	Donatorska sredstva	
---------------------	--	---	--

1.3. Prevencija na radnom mjestu

Radno mjesto je jedna od ključnih institucija u društvu, jer značajan broj odraslih ljudi radi i boravi na radnom mjestu. Poteškoće s korištenjem psihoaktivnih supstanci posebno su prisutne u industrijama u kojima postoje sigurnosni problemi ili u kojima pad produktivnosti pojedinca može imati značajne posljedice. To uključuje, ali nije samo ograničeno na, građevinski sektor, poljoprivredu, prevozništvo, energetiku, IT i finansijski sektor (EMCDDA, 2017).

Glavni faktori u radnom okruženju koji mogu promovisati razvoj klime koja podržava korištenje psihoaktivnih supstanci su: percipirana laka dostupnost psihoaktivnih supstanci na radnom mjestu; deskriptivne norme koje omogućavaju da veliki broj osoba u radnom okruženju pojedinca koristi ili radi pod uticajem psihoaktivnih supstanci; pravila ili normativno odobravanje ili neodobravanje korištenja psihoaktivnih supstanci na radnom mjestu i podsticanje na korištenje od strane kolega u radnom okruženju. Drugi rizični faktori se odnose na visoka radna očekivanja, nedostatak kontrole i nesigurnost zaposlenja, pri čemu se psihoaktivne supstance koriste kao sredstvo smanjivanja stresa i kao pomoć uposlenicima da se nose sa uslovima rada.

U radnom okruženju se trebaju napisati politike o korištenju psihoaktivnih supstanci na radnom mjestu koje će obuhvatiti cijelo radno okruženje. Zatim se treba razviti sistem kolegijalne podrške, sistem društvene kontrole korištenja psihoaktivnih supstanci na poslu, te obezbijediti program podrške zaposlenicima uz povjerljivu provjeru i identifikaciju osoba koje koriste psihoaktivne supstance kako bi ih se uputilo na liječenje, rehabilitaciju i reintegraciju.

Strateški cilj

Implementirati sveobuhvatne preventivne programe na radnom mjestu koji će smanjiti rizik od korištenja psihoaktivnih supstanci među zaposlenicima, promovisati zdravlje i sigurnost, te podsticati podržavajuću radnu klimu kroz razvoj jasnih politika, kolegijalne podrške i programa za podršku zaposlenicima.

Mjere i aktivnosti

Mjere

- Kreiranje zdravog radnog okruženja
- Promocija značaja angažmana poslodavca na dobrobiti zaposlenih

PREVENCIJA NA RADNOM MJESTU

C.1 Kreiranje zdravog radnog okruženja

C.1.1. Poslodavci uspostavili efikasan sistem rada koji podržava zdravlje i dobrobit radnika

Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
FMRSP, ministarstva zdravstva Udruženje poslodavaca FBiH i ZZJZ NVO Federalno ministarstvo zdravstva, kantonalna ministarstva zdravstva, domovi zdravlja, zavodi za javno zdravstvo	- Razvijene i implementirane jasne politike o upotrebi supstanci na radnom mjestu, uključujući nultu toleranciju prema konzumiranju alkohola i droga tokom radnog vremena. - Educirani rukovoditelji i supervizori privatnih i javnih kompanija i institucija kako prepoznati znakove ovisnosti među zaposlenima te kako učinkovito i pažljivo pristupiti zaposlenicima koji možda trebaju pomoć, bez stigmatizacije - Ojačani kapaciteti doma zdravlja, u službama u zajednici - Uspostavljen mehanizam saradnje s institucijama koje se bave tretmanom ovisničkih ponašanja i drugim institucijama iz oblasti zdravstva i socijalne politike - Razvijen program podrške i savjetovanja na radnom mjestu - Zdrav način života se podstiče kroz programe za fizičku aktivnost, nutricionističke savjete, kao i aktivnosti koje promovišu mentalnu dobrobit, čime se smanjuje potreba za upotrebom supstanci kao mehanizma za suočavanje sa stresom. - Stvaranje radne kulture koja promoviše zdrave životne stilove i podstiče podršku i razumijevanje prema	- Budžetska sredstva - Donatorska sredstva	Kontinuirano

	problemima ovisnosti, smanjujući stigmatu i omogućavajući zaposlenima da otvoreno traže pomoć kada je potrebna • Pобољшан pristup uslugama zaštite mentalnog zdravlja u zajednici koje uključuju promociju i prevenciju, te osnaživanje korisnika		
C.2. Promocija značaja angažmana poslodavca na dobrobiti zaposlenih			
C.2.1. Podizanje svijesti kod poslodavaca o značaju zdravlja i dobrobiti radnika			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Federalno ministarstvo zdravstva	• Implementirane kampanje za promociju poslodavaca koje ulažu u dobrobit zaposlenih • Razmjena dobrih praksi u oblasti prevencije ovisnosti među različitim poslodavcima	• Budžetska sredstva • Donatorska sredstva	Kontinuirano

2. Makro okruženje

2.1. Okolinska prevencija

Okolinske intervencije podrazumijevaju razvoj politika koje se odnose na regulisanje korištenja psihoaktivnih supstanci, jer naše društveno okruženje oblikuje društvene norme i utiče na formiranje uvjerenja o ponašanjima koja smatramo rizičnim ili prihvatljivim.

Okolinske intervencije dijelimo u tri glavne kategorije, regulatorne, fizičke i ekonomske, iako su međusobno blisko povezane (Oncioiu, 2018). Regulatorni pristupi se odnose na promjenu zakonske regulative koja određuje dozvoljena ponašanja, na primjer zakoni koji kontroliraju dostupnost psihoaktivnih supstanci. Regulatorni pristupi također podrazumijevaju prakse poput proizvodnje i prodaje potencijalno štetnih proizvoda ili promociju proizvoda kako bi se spriječilo da ranjivi potrošači budu izloženi oglašavanju. Fizičkim pristupima se nastoji promijeniti fizičko okruženje u kojem se donose odluke i praktikuju ponašanja. To može uključivati intervencije u mikro i makro okruženju. U mikro okruženju se mogu poduzeti mjere kako bi se u kafićima i noćnim klubovima otežalo prekomjerno konzumiranje alkohola, dok se u makro okruženju može organizovati besplatan noćni javni prevoz. Ekonomski pristup je usmjeren na potrošače i potencijalne potrošače. Ovaj pristup podrazumijeva mjere oporezivanja, cjenovnu politiku i novčanu

podršku za podsticanje zdravih izbora. Na primjer, većina evropskih država je uvela velike poreze na duhanske proizvode, dok se zdravi izbori mogu podržati smanjenjem cijene bezalkoholnih pića u kafićima.

Okolinske preventivne intervencije se mogu provoditi na mjestima za zabavu, poput barova, klubova, restorana, te događaja na otvorenom i masovnih događaja. Četiri ključna principa čine efikasno lokalno djelovanje: dobro poznavanje problema s noćnim životom, predanost stvaranju sigurnog i zdravog noćnog života, partnerstvo ključnih lokalnih aktera i praksa utemeljena na dokazima.

Strateški cilj

Razviti i implementirati sveobuhvatne okolinske preventivne intervencije koje će regulisati i mijenjati fizičko okruženje i koristiti ekonomske mjere kako bi se smanjila dostupnost, pristupačnost i potrošnja psihoaktivnih supstanci te promovisao zdrav i siguran način života u zajednici.

Mjere i aktivnosti

- Ograničiti dostupnost i pristupačnost psihoaktivnih supstanci, te drugih štetnih sadržaja
- Unaprijediti regulatorno okruženje koje će podsticati na manje konzumiranje psihoaktivnih supstanci i drugih sadržaja
- Kreirati infrastrukturu koja podržava razvoj zdravih stilova života

OKOLINSKE PREVENTIVNE MJERE			
D.1. Ograničiti dostupnost i pristupačnost psihoaktivnih supstanci, te drugih štetnih sadržaja			
D.1.1. Poboljšane ekonomske mjere za efikasnije preventivno djelovanje u društvu			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva finansija, obrazovanja i zdravstva, Jedinice lokalne samouprave	- Minimalna cijena po jedinici alkohola te akcize na alkohol i duhan usklađene sa standardima EU - Porezi na dohodak od dobitaka igara na sreću unaprijeđeni u skladu s preporukama stručnjaka - Subvencioniranje strukturiranih vannastavnih aktivnosti roditeljima i/ili pružaocima usluga za djecu od 5-18 godina	- Budžetska sredstva - Donatorska sredstva	Kontinuirano
D.2. Unaprijediti regulatorno okruženje koje će podsticati na manje konzumiranje psihoaktivnih supstanci i drugih sadržaja			
D.2.1. Poboljšane propisne mjere za veću sigurnost i zaštitu djece i mladih od alkoholne, duhanske i industrije igara na			

sreću			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Federalno ministarstvo finansija Federalno ministarstvo zdravstva, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Federalno ministarstvo kulture i sporta, Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova	• Zakon o igrama na sreću i podzakonski akti unaprijeđeni s ciljem efikasnijeg djelovanja i smanjenja učešća djece i mladih u igrama na sreću • Izmjenjeni i dopunjeni zakoni koji regulišu proizvodnju, distribuciju i prodaju alkohola, duhana i drugih psihoaktivnih supstanci • Postupak ograničenog oglašavanja i promocije alkohola, duhana i igara na sreću regulisani novim zakonskim rješenjima • Utvrđen postupak licenciranja prodavača alkohola, duhana i duhanskih proizvoda koji uključuje redovne inspekcijske nadzore • Povećani kapaciteti organa inspekcije nad provođenjem zakona koji tretiraju ove oblasti	• Budžetska sredstva • Donatorska sredstva	Kontinuirano
D2.2. Povećani kapaciteti menadžmenta kompanija, prodavača, kupaca i potrošača o zaštiti djece i maloljetnika od izloženosti alkoholu, duhanu i igrama na sreću			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Organi za inspekcijski nadzor i provođenje zakona u saradnji sa NVO drugim stručnim organizacijama	• Uprave trgovina, marketa, kafića i barova, te priređivača igara na sreću upoznati o štetnosti postupaka prodaje i posluživanja alkohola, duhana i igara na sreću maloljetnicima • Organizovane edukacije za prodavače, poslužitelje i ugostiteljske radnike o važnosti poštovanja zabrane prodaje i posluživanja alkohola, duhana i igara na sreću maloljetnicima • Kreirane i provedene javne kampanje s ciljem senzibiliziranja cijelog društva o značaju zaštite maloljetnika	• Budžetska sredstva • Donatorska sredstva	Kontinuirano
D.3. Kreirati infrastrukturu koja podržava razvoj zdravih stilova života			
D.3.1. Poboljšati fizičko okruženje i infrastrukturu koja će olakšati zdrave izbore kod stanovništva			

Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Federalno ministarstvo zdravlja, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Jedinice lokalne samouprave	Stvaranje i održavanje kulturne, sportske i druge infrastrukture na lokalnom nivou (izgradnja biciklističkih staza, sportskih terena, parkova, igrališta za djecu i mlade, centara za mlade i drugih objekata koji podstiču tjelesnu aktivnost i druženje među mladima)	- Budžetska sredstva - Donatorska sredstva	Kontinuirano

2.2. Prevencija putem medija

Provođenje medijske kampanje je često prva aktivnost na koju se pomisli kada društvo želi da poduzme nešto u vezi sa rješavanjem problema ovisnosti. Međutim, provođenje efikasnih kampanja može biti vrlo izazovno i teško, a za osmišljavanje je potrebno vrijeme i pažljivo promišljanje. Postoji empirijski potvrđeno znanje o najboljim načinima uvjeravanja i kreiranja uvjerljivih poruka koje efikasno utiču na stavove i ponašanja. Nažalost, brojne medijske kampanje se ne oslanjaju na ta znanja o učinkovitim metodama uvjeravanja. Umjesto toga se oslanjaju na ideje koje se intuitivno čine dobre, ali nemaju naučnu zasnovanost. Takve kampanje mogu napraviti više štete nego koristi.

Strateški cilj

Osigurati razvoj i provođenje efikasnih medijskih kampanja zasnovanih na empirijskim dokazima koje će educirati javnost, mijenjati stavove i smanjiti rizična ponašanja kod djece i mladih.

Mjere i aktivnosti

Mjere

- Programi medijske pismenosti integrisani u formalni sistem obrazovanja
- Podizanje svijesti javnosti o značaju preventivnog djelovanja

PREVENCIJA PUTEM MEDIJA

E.1. Programi medijske pismenosti integrirani u formalni sistem obrazovanja			
E.1.1. Povećani kapaciteti stručnog i nastavnog osoblja, te mladih u oblasti medijske pismenosti			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Resorna ministarstva u saradnji sa medijskim i produkcijskim kućama, akademskom zajednicom, NVO	• Provedene edukacije i ojačana sposobnost nastavnog i stručnog osoblja da kritički razmišljaju pri interpretaciji medijskih sadržaja • Provoditi programe koji uče mlade kako kritički analizirati medijske sadržaje, prepoznati promotivne strategije i manipulacije te razumjeti rizike povezane s prikazom supstanci i drugih rizičnih ponašanja	• Budžetska sredstva • Donatorska sredstva	Kontinuirano
E.2. Podizanje svijesti javnosti o značaju preventivnog djelovanja			
E.2.1. Pozicioniranje savremene prevencije ovisnosti u društvu kao jednog od prioriteta javnog zdravlja			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Resorna ministarstva u saradnji sa medijskim i produkcijskim kućama, akademskom zajednicom, NVO	• Provedene edukacije za menadžment/predstavnike medijskih kuća i novinare o učinkovitim medijskim kampanjama usmjerenim na prevenciju ovisnosti • Provedene tematske medijske kampanje zasnovane na teorijama uvjeravanja • Kreirane i implementirane medijske i zagovaračke kampanje s ciljem promocije prevencije koja je zasnovana na dokazima • Sačinjen kalendar/plan za obilježavanje značajnih datuma koji se odnose na borbu protiv ovisnosti i kontinuirano ih obilježavati u intersektorskoj saradnji	• Budžetska sredstva • Donatorska sredstva	Kontinuirano

2.3. Prevencija u zajednici

Kako bi preventivnim intervencijama bila obuhvaćena šira javnost i kako bi se postigao učinak na javno zdravlje potrebno je intervencije usmjeriti na značajan dio populacije pri čemu treba obuhvatiti i one osobe do kojih je teško doći i koji predstavljaju ranjivu

populaciju. Takav pristup zahtijeva provođenje višestrukih preventivnih intervencija. Za postizanje učinka potrebno je da svi akteri unutar zajednice vrednuju pristupe zasnovane na dokazima. Kako bi se povećala vjerojatnoća da ciljana populacija osjeti direktnu dobit od preventivnih intervencija zasnovanih na dokazima potrebno je uspostaviti efikasan sistem implementacije preventivnih intervencija u zajednici. Drugi razlog za uspostavljanje efikasnog sistema implementacije je što on omogućava uspostavljanje višestruke, sveobuhvatne i integrisane prevencije, pa čak i usluge ranih tretmanskih intervencija za određeni ranjivi dio populacije.

Primjenom višekomponentnih inicijativa kombinuje se nekoliko intervencija i politika utemeljenih na naučnim dokazima. Neke od komponenti mogu uključivati preventivne intervencije u školskom okruženju, noćnim klubovima i one koje se provode u porodičnom i radnom okruženju. Također, mogu uključivati medije kako bi se prenijele određene preventivne poruke ili informacije o provođenju preventivnih programa u zajednici. Najvažnije je da su te intervencije i politike dokazano efikasne. Prilikom planiranja preventivnih intervencija potrebno je voditi računa da se djeluje u svim njihovim mikro i makro okruženjima. Snaga višestrukih intervencija i politika koje utiču na porodicu, školu, radno mjesto i društvo u cjelini, može značajno uticati na sprečavanje rizičnih ponašanja. Generalno, intervencije ili strategije koje ciljaju na rizične i zaštitne faktore u više okruženja imat će veću vjerojatnoću uspjeha.

Strateški cilj

Uspostaviti i implementirati višekomponentni sistem prevencije koji obuhvata različita okruženja (porodica, škola, radno mjesto, zajednica), unaprijeđenu infrastrukturu i kapacitete i koji je zasnovan na dokazima, kako bi se postigao širi uticaj na populaciju i poboljšalo javno zdravlje.

Mjere i aktivnosti

Mjere

- Razvijati i uspostaviti višekomponentne inicijative preventivnog djelovanja u lokalnim zajednicama
- Kontinuirano povećavati kapacitete donosioca odluka, kreatora politika, profesionalaca i naučnih saradnika o efikasnim preventivnim pristupima

PREVENCIJA U ZAJEDNICI			
F.1. Razvijati i uspostaviti višekomponentne inicijative preventivnog djelovanja u lokalnim zajednicama			
F.1.1. Provoditi sveobuhvatni socio-ekološki model prevencije ovisnosti u lokalnim zajednicama			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Nadležna ministarstva, lokalne vlasti, ustanove i organizacije, NVO	- Analizirano stanje, lokalne potrebe i resursi (identifikovani faktori rizika i zaštitni faktori) - Formirana koalicija na nivou lokalne zajednice (vrtići, škole, zdravstvene ustanove, centri za socijalni rad, centri za mentalno zdravlje, roditelji, lokalna vlast, mediji i drugi relevantni akteri koji pomažu u identifikaciji prioriteta i razvoju zajedničkih ciljeva) - Razvijene i implementirane strategije za smanjenje faktora rizika i jačanje zaštitnih faktora, na osnovu identifikovanih problema i potreba zajednice, formirana koalicija - Izvršena evaluacija efikasnosti implementiranih strategija - Izvršena procjena održivosti i mogućnosti širenja u FBiH	Donatorska sredstva	Kontinuirano
F.1.2. Razviti i implementirati programe za jačanje društvenog servisa u zajednici			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja, odgojno-obrazovne ustanove, lokalne vlasti, ustanove i organizacije, NVO	- Razvijeni programi servisnog učenja, učenja kroz angažman učenika i studenata, usmjereni na izgradnju vještina iskustvenim putem, jačanje empatije, samopoštovanja, plemenitosti, osjećaja odgovornosti itd. - Potpisani protokoli o saradnji između odgojno-obrazovnih ustanova i ustanova u zajednici u kojima će učenici biti angažovani (javne kuhinje, domovi za djecu bez roditeljskog staranja, domovi za starije osobe, službe za preventivnu djelatnost, ustanove za afirmaciju kulture, umjetnosti i sporta, odgojni centri itd.) - Afirmisan razvoj odgojno-obrazovnih ustanova u duhu zajednice koja uči - Ostvaren visok stepen učešća učenika u procesu učenja i	- Budžetska sredstva - Donatorska sredstva	Kontinuirano

	odlučivanja oko sadržaja, metoda i aktivnosti/oblasti kulture, ekologije, političkog obrazovanja, sporta, zdravlja, socijalnih usluga • Uspostavljena saradnja na međunarodnom nivou u provođenju servisnog učenja • Izgrađena baza pozitivnih praksi/virtualna zajednica		
F.1.3. Afirmisati ulogu policajca u zajednici i unaprijediti programe saradnje sa odgojno-obrazovnim ustanovama			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja, federalno ministarstvo unutrašnjih poslova, lokalne vlasti, NVO	• Ojačano partnerstvo između policije i odgojno-obrazovnih ustanova, zasnovano na povjerenju i podršci • Afirmisana preventivna i proaktivna uloga policije i provođenje „Marketinga sigurnosti“ (aktivnosti u kojima policija sarađuje sa drugim institucijama ili osobama kako bi dugoročno povećala osjećaj sigurnosti) • Aktualiziran „Rad policije u zajednici“ sa ciljem osnaživanja dvosmjerne komunikacije	• Budžetska sredstva • Donatorska sredstva	Kontinuirano
F.2. Kontinuirano povećavati kapacitete donosioca odluka, kreatora politika, profesionalaca i naučnih saradnika o učinkovitim preventivnim pristupima			
F.2.1. Provoditi multisektorske edukacije za profesionalce različitih stručnih profila iz oblasti odgoja, obrazovanja, zdravstva, rada i socijalne politike, pravosudnih organa i drugih relevantnih resora kako bi se razmijenile dobre prakse i ujednačio pristup u prevenciji i zaštiti svakog djeteta			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi

Ministarstva obrazovanja, odgojno-obrazovne ustanove, prosvjetno-pedagoški zavodi/Institut, Vijeća roditelja, NVO	• Predstavnici institucija i nevladinih organizacija upoznati sa mogućnostima drugih institucija, međusobnog povezivanja i uspostavljanja kvalitetnije saradnje na svim nivoima • Ostvaren cilj multisektorske edukacije - upoznavanje svih subjekata u sistemu djelovanja i zaštite o koracima i međusobnoj saradnji u preventivnom radu i u postupanju u slučajevima pojave neprihvatljivih oblika ponašanja • Provedene edukacije posvećene hodogramima djelovanja svih relevantnih subjekata u procesu prevencije i sprečavanja ovisnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama	• Budžetska sredstva • Donatorska sredstva	Kontinuirano
---	---	---	--------------

F.2.2. Provoditi obuke iz Evropskog preventijskog kurikuluma (EUPC) sa donosiocima odluka i kreatorima politika i strategija

Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Licencirani treneri u saradnji sa relevantnim institucijama	• Učesnici obuka osnaženi da primjenjuju naučno utemeljene pristupe te da zagovaraju prekid provođenja neučinkovitih pristupa u prevenciji ovisnosti • Kreirano okruženje u kojem se praktičari u prevenciji ovisnosti ohrabruju na unapređenje svojih znanja i vještina	• Budžetska sredstva • Donatorska sredstva	Kontinuirano

F.2.3. Podržavati naučna istraživanja o fenomenu ovisnosti i preventijske nauke

Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja u saradnji s akademskom zajednicom i organizacijama civilnog društva, ministarstva zdravstva, zavodi za javno zdravstvo, zavodi za bolesti ovisnosti itd.	• Uspostavljen održivi model saradnje s akademskom zajednicom i organizacijama civilnog društva u smjeru nastavka istraživanja fenomena ovisnosti • Kontinuirano praćeno psihofizičko zdravlje učenika i nastavnika, efekti provedenih intervencija i istraživanja o ovoj temi i kreirani efikasni intervencijski postupci na osnovu rezultata provedenih istraživanja • Aktualizirani i u kontinuitetu prikupljeni epidemiološki podaci o prevalenciji upotrebe psihoaktivnih supstanci i rizičnih ponašanja kod cjelokupnog stanovništva Federacije BiH • U kontinuitetu podržavana istraživanja o efektima provođenja	• Budžetska sredstva • Donatorska sredstva	Kontinuirano

	preventivnih programa • Pokrenut proces licenciranja dokazano efikasnih programa		
--	---	--	--

AKCIONI PLAN

PREVENCIJA U PORODIČNOM OKRUŽENJU			
A.1. Jačanje roditeljskih/starateljskih kompetencija za efikasniju komunikaciju i podršku prema djeci			
A.1.1. Kreiranje i provođenje programa za unapređenje kompetencija i pedagoške kulture roditelja			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja, NVO	- Izrađen edukativni materijal za roditelje s ciljem razvijanja i unapređenja zdravstveno-psihološko-pedagoških kompetencija i pedagoške kulture roditelja od trudnoće do punoljetstva te informisanje o roditeljskim pravima, obavezama i mreži podrške kako bi svako dijete raslo sretno i ostvarilo svoj puni potencijal - Roditeljima data sistemska podrška u edukaciji uz kontinuirano jačanje roditeljskih kompetencija - Roditelji upoznati sa hodogramima djelovanja, sigurnosno-zaštitnim programima u odgojno-obrazovnim ustanovama, kao i o njihovim pravima, obavezama i odgovornostima - Promovisan intersektorski pristup (sektor obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite, kulture i sporta itd.) u edukaciji roditelja o temama koje su posvećene razvoju empatije, socijalnih vještina, nenasilnog rješavanja konflikata, samopoštovanja, samokontrole, odgojnim metodama itd.	- Budžetska sredstva - Donatorska sredstva	Kontinuirano
A.1.2. Adaptacija i provođenje programa pozitivnog roditeljstva			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja, odgojno-obrazovne ustanove,	Adaptiran i prilagođen plan i program za provođenje programa pozitivnog roditeljstva	- Budžetska sredstva - Donatorska	Kontinuirano

prosvjetno-pedagoški zavodi/Institut, Vijeća roditelja, NVO	• Obučeni stručnjaci za primjenu plana i programa u radu sa roditeljima • Roditelji unaprijedili vještine i znanje za: ○ Omogućavanje sigurnog i podsticajnog okruženja ○ Stvaranje pozitivnog okruženja za učenje ○ Primjenu asertivne discipline ○ Realna očekivanja ○ Brigu o sebi kao roditelju	sredstva	
---	---	----------	--

A.2. Osnaživanje kapaciteta porodica za poboljšanje ličnih i socijalnih vještina, te smanjenje stresa u porodičnim procesima

A.2.1. Adaptacija i provođenje preventivnog programa s porodicama svih nivoa rizika

Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva rada i socijalne politike/zaštite, obrazovanja i zdravstva, odgojno-obrazovne ustanove, prosvjetno-pedagoški zavodi/Instituti, Vijeća roditelja, NVO	• Adaptirani i prilagođeni planovi, programi i aplikacije za provođenje preventivnog programa s porodicama • Naučno utemeljeni preventivni programi uvršteni u Plan i program dodatnih edukacija za hranitelje • Obučeni stručnjaci za primjenu programa i aplikacija u radu s porodicama • Porodice povećale kapacitet za nošenje sa stresom, te poboljšale mentalno zdravlje svih članova • Roditelji povećali samopouzdanje i vještine za adekvatnu brigu o djeci • Djeca unaprijedila svoje ponašanje (smanjena agresivnost, bolji prosocijalni obrasci ponašanja).	• Budžetska sredstva • Donatorska sredstva	Kontinuirano

PREVENCIJA U ŠKOLSKOM OKRUŽENJU

B.1. Jačanje kompetencija učenika i profesionalaca u odgojno-obrazovnim ustanovama

B.1.1. Provoditi kontinuirane edukacije svih zaposlenih u odgojno-obrazovnim ustanovama u cilju jačanja kapaciteta odgojno-obrazovnih ustanova, posebno nastavnog kadra i uposlenika pedagoško-psiholoških službi u sticanju osnovnih znanja i vještina iz oblasti prevencije ovisnosti

Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja,	• Nastavnici educirani o prepoznavanju znakova	• Budžetska	• Kontinuirano

odgojno-obrazovne ustanove, prosvjetno-pedagoški zavodi/Institut, Vijeća roditelja, NVO	neprihvatljivog ponašanja, upravljanja konfliktnim situacijama i načinima uspostavljanja pozitivne kulture učenja, podsticajnih uslova za razvoj učenika i sigurnog okruženja • Provedene edukacije nastavnika, pedagoga, psihologa o hodogramima djelovanja svih relevantnih subjekata u procesu prevencije i sprečavanja ovisnosti • Ojačane kompetencije svih zaposlenih u odgojno-obrazovnim ustanovama u cilju jačanja kapaciteta odgojno-obrazovnih ustanova, posebno nastavnog kadra i uposlenika pedagoško-psiholoških službi u sticanju osnovnih znanja i vještina kako bi mogli pravovremeno prevenirati i u ranoj fazi prepoznati rizike • Uspostavljene zajednice kreativnih nastavnika i razmjena dobrih praksi • Osnažene pedagoško-psihološke službe	sredstva • Donatorska sredstva	
B.1.2. Kontinuirano jačati kompetencije menadžmenta odgojno-obrazovnih ustanova za kvalitetno rukovođenje zasnovano na kreiranju podsticajne klime za učenje i saradnju			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja, prosvjetno-pedagoški zavodi/Institut, stručnjaci iz relevantnih oblasti, NVO	• Kontinuirano održavane edukacije direktora odgojno-obrazovnih ustanova o temama koje su posvećene prevenciji ovisnosti • Ojačane kompetencije direktora odgojno-obrazovnih ustanova za kvalitetno rukovođenje zasnovano na kreiranju podsticajne klime za učenje i saradnju	• Budžetska sredstva • Donatorska sredstva	Kontinuirano
B.1.3. Kontinuirano razvijati i provoditi efikasne vannastavne i posebne programe u cilju jačanja otpornosti učenika na rizike			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja, prosvjetno-pedagoški zavodi/Institut, stručnjaci iz relevantnih oblasti, NVO	• Sačinjen katalog registrovanih programa u skladu sa specifičnostima kantona, sa uputstvima za realizaciju i redovno se revidira • Kreirani posebni i vannastavni programi prevencije ovisnosti, uz iskorištavanje svih resursa odgojno-	• Budžetska sredstva • Donatorska sredstva	Kontinuirano

	obrazovnih ustanova i lokalne zajednice (kulturnih, umjetničkih, sportskih, ekoloških, humanitarnih itd.) koji doprinose sveobuhvatnom razvoju ličnosti djece i učenika kroz postizanje jasnih ishoda učenja • Osmišljeni i implementirani programi koji omogućavaju učenicima da razviju duboko razumijevanje različitih nivoa rezilijentnosti, istovremeno prepoznajući ključnu ulogu prevencije u očuvanju dobrobiti i integriteta, te doprinose razvoju cjelovite ličnosti djece i učenika putem razvoja ključnih kompetencija, promovisanja ravnopravnosti, uloge i značaja porodičnog i školskog okruženja i podizanja svijesti o važnosti prevencije • Kreirani i implementirani programi koji jačaju socio-emocionalne vještine kod učenika, posebno vještine koje su potrebne u periodu adolescencije, te programi edukacije o prevenciji ovisnosti u digitalnom okruženju, i igrama na sreću • Formiran vršnjački tim za podršku koji vodi interaktivne vršnjačke radionice u nižim razredima srednje škole, zajednički razmatraju probleme sa kojima se suočavaju i pronalaze mehanizme za njihovo rješavanje		
B.1.4. Podržavati projekte razvijanja funkcionalnih znanja i vještina djece predškolskog uzrasta i učenika osnovnih i srednjih škola			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
FMON u saradnji sa kantonalnim ministarstvima obrazovanja	• Kroz podršku projektima primjene savremenih i inovativnih metoda i oblika odgojno-obrazovnog rada i nabavke nastavnih sredstava poboljšan kvalitet odgoja i obrazovanja i dat doprinos razvoju funkcionalnih znanja i vještina djece predškolskog uzrasta i učenika javnih osnovnih i javnih srednjih škola • Raspodjela sredstava izvršena na osnovu prijedloga prioriteta kantonalnih ministarstava	• Budžetska sredstva	U skladu sa dinamikom realizacije Javnog poziva

B.1.5. Integrirati teme o zdravim životnim stilovima i prevencije ovisnosti u programe rada odjeljenjskih zajednica			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja, prosvjetno-pedagoški zavodi/Institut, odgojno-obrazovne ustanove, ministarstva zdravstva, zavodi za javno zdravstvo, zavodi za bolesti ovisnosti	- Izrađen Program rada odjeljenjskih zajednica u koji su ugrađene teme o zdravim životnim stilovima i prevenciji ovisnosti - Afirmisan značaj odgojne komponente škole	Budžetska sredstva	Kontinuirano
B.2. Unapređenje školske klime, kulture i školskih politika			
B.2.1. Jačanje materijalno-tehničkih kapaciteta odgojno-obrazovnih ustanova za prevenciju ovisnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja u saradnji sa odgojno-obrazovnim ustanovama, sigurnosnim agencijama itd.	- Poboljšana infrastruktura odgojno-obrazovnih ustanova radi prevencije ovisnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama - Podržavani projekti nabavke opreme u odgojno-obrazovnim ustanovama u svrhu prevencije ovisnosti - Unaprijeđeni postojeći i uspostavljeni novi sistemi nadzora unutar odgojno-obrazovnih ustanova i u školskom dvorištu	- Budžetska sredstva - Donatorska sredstva	Kontinuirano
B.2.2. Kreiranje podsticajnog okruženja unutar odgojno-obrazovnih ustanova			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja u saradnji sa odgojno-obrazovnim ustanovama	- Uspostavljen školski koordinacijski tim za rješavanje problema ovisnosti i drugih neprihvatljivih oblika ponašanja - Razvijen akcijski plan za djelovanje KT - Jasno definisana pravila i politike fokusirane na promociju zdravlja i poželjnih oblika ponašanja učenika, roditelja i uposlenika unutar škola - U školi se njeguje atmosfera uvažavanja, razumijevanja i	- Budžetska sredstva - Donatorska sredstva	Kontinuirano

	tolerancije. - Nastavnici/e kroz nastavne i vannastavne aktivnosti promovišu modele pozitivnog ponašanja, međusobne tolerancije i uvažavanja organizacijom kreativnih radionica, debata i sličnih aktivnosti - Na roditeljskim sastancima se organizuju predavanja o temi vršnjačke podrške, metoda prevencije, jačanja otpornosti		
B.2.3. Poštovati Etički kodeks i Kodeks ponašanja za učenike, nastavnike i druge zaposlene u odgojno-obrazovnim ustanovama, koji se zasniva na zajednički dogovorenom sistemu vrijednosti			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja, odgojno-obrazovne ustanove	- Definisani osnovni principi i vrijednosti školske zajednice (cijeniti vrijednost i ugled svakog pojedinca, podsticati razvoj; raditi na jačanju demokratskog duha; poštovati različitost; braniti jednake mogućnosti za sve...) - Poštuju se principi ponašanja nastavnika (brinu se o zdravlju, razvoju, napretku, sigurnosti, dobrobiti svih učenika; žele se profesionalno razvijati; uvažavaju učenike; pružaju pozitivan model ponašanja, inkluziju, interkulturalno obrazovanje; trude se zaštititi učenike kod kojih postoji rizik od društvene isključenosti i loših rezultata; tretiraju i podučavaju učenike na način koji podiže samopouzdanje, samosvijest i spoznaju o vlastitoj vrijednosti, ne upuštaju se ni u jedan oblik seksualnog ponašanja s učenicima itd. - Poštuju se roditeljska prava, privatnost; osigurava roditeljima i starateljima redovan pristup tačnim informacijama, te im je omogućen razgovor o razvoju i napredovanju njihove djece; nastoje se razumjeti i poštovati različito porijeklo, porodično okruženje i kulture	- Budžetska sredstva - Donatorska sredstva	Kontinuirano

	zastupljene u školskoj i široj zajednici, te djeluje aktivno u promovisanju i uspostavljanju harmoničnih odnosa između škole i lokalne zajednice kojoj škola pripada;		
B.2.4. Razviti i realizovati Program partnerstva porodice i odgojno-obrazovnih ustanova			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja, FMUP-KMUP, odgojno-obrazovne ustanove, prosvjetno-pedagoški zavodi/Institut, Vijeća roditelja, NVO	- Kreiranje podržavajućeg okruženja za rad Vijeća roditelja - Kreiran Program partnerstva porodice i odgojno-obrazovnih ustanova - U dokumentu ispoštovani principi usaglašenosti u pogledu ciljeva, zajedničkog planiranja i odlučivanja, mogućnosti različitih modela uključivanja roditelja u školsku zajednicu, a sve u najboljem interesu djece - Ispoljena kreativnost prilikom kreiranja Programa partnerstva, te ponuđene različite mogućnosti saradnje: formiranje grupa roditelja za podršku; edukacije roditelja-stručnjaka za pojedine oblasti koje se tiču odgoja djece, prevencije ovisnosti itd., povezivanje sa resursima u zajednici itd. - Roditelji poštuju školska pravila i propise; uvijek se ponašaju dostojanstveno; poštuju osoblje škole; osiguravaju da njihova djeca redovno pohađaju nastavu; prijavljuju izostanke; podržavaju školu putem dobrovoljnog rada tamo gdje je moguće i gdje se to od njih traži; doprinose, gdje je moguće i primjereno, aktivnostima lokalne zajednice	- Budžetska sredstva - Donatorska sredstva	Kontinuirano
B.3. Unapređenje pristupa selektivne i indicirane prevencije u školama			
B.3.1. Unaprijediti postojeće i uspostaviti nove referentne mehanizame za prevenciju ovisnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja,	Unaprijediti Program sekundarne prevencije neprihvatljivih	Budžetska	Kontinuirano

ministarstvo unutrašnjih poslova – uprava policije, ministarstvo zdravstva, tužilaštvo, centar za mentalno zdravlje, zavodi za hitnu medicinsku pomoć, domovi zdravlja, centar za socijalni rad itd.	oblika ponašanja u Federaciji BiH naučno utemeljenim preventivnim pristupima • Izraditi i promovisati sheme komunikacije multisektorskog djelovanja (odgojno-obrazovne ustanove, CSR, CMZ, policija, pravosudni organi) • Inicirati formiranja mreže mobilnih stručnih timova za krizne intervencije i pružanje savjetodavne podrške odgojno-obrazovnim ustanovama u prevenciji nasilja/neprihvatljivih oblika ponašanja i zaštiti učenika u kriznim situacijama • Ojačati pedagoško-psihološku službu (Izvršena analiza postojećih kadrova u pedagoško-psihološkim službama u odgojno-obrazovnim ustanovama, sačinjen plan osnaživanja PPS novim stručnim kadrom)	sredstva • Donatorska sredstva	
---	---	---	--

B.3.2. Provođenje programa individualnih psiholoških intervencija s ranjivima kategorijama učenika

Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva obrazovanja, stručne službe odgojno-obrazovnih ustanova	• Obučene stručne službe za primjenu efikasnih tehnika u radu s ranjivim kategorijama djece • Razvijene vještine učenika za pozitivno nošenje s emocijama i psihološkim ranjivostima	• Budžetska sredstva • Donatorska sredstva	Kontinuirano

PREVENCIJA NA RADNOM MJESTU

C.1 Kreiranje zdravog radnog okruženja

C.1.1. Poslodavci uspostavili efikasan sistem rada koji podržava zdravlje i dobrobit radnika

Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
FMRSP, ministarstva zdravstva Udruženje poslodavaca FBiH i ZZJZ NVO Federalno ministarstvo zdravstva, kantonalna ministarstva zdravstva, domovi zdravlja, zavodi za javno	• Razvijene i implementirane jasne politike o upotrebi supstanci na radnom mjestu, uključujući nultu toleranciju prema konzumiranju alkohola i droga tokom radnog vremena. • Educirani rukovoditelji i supervizori privatnih i javnih kompanija i institucija kako prepoznati znakove ovisnosti	• Budžetska sredstva • Donatorska sredstva	Kontinuirano

zdravstvo	među zaposlenima te kako učinkovito i pažljivo pristupiti zaposlenicima koji možda trebaju pomoć, bez stigmatizacije • Ojačani kapaciteti doma zdravlja, u službama u zajednici • Uspostavljen mehanizam saradnje s institucijama koje se bave tretmanom ovisničkih ponašanja i drugim institucijama iz oblasti zdravstva i socijalne politike • Razvijen program podrške i savjetovanja na radnom mjestu • Zdrav način života se podstiče kroz programe za fizičku aktivnost, nutricionističke savjete, kao i aktivnosti koje promovišu mentalnu dobrobit, čime se smanjuje potreba za upotrebom supstanci kao mehanizma za suočavanje sa stresom. • Stvaranje radne kulture koja promoviše zdrave životne stilove i podstiče podršku i razumijevanje prema problemima ovisnosti, smanjujući stigmatu i omogućavajući zaposlenima da otvoreno traže pomoć kada je potrebna • Poboljšan pristup uslugama zaštite mentalnog zdravlja u zajednici koje uključuju promociju i prevenciju, te osnaživanje korisnika		
-----------	---	--	--

C.2. Promocija značaja angažmana poslodavca na dobrobiti zaposlenih

C.2.1. Podizanje svijesti kod poslodavaca o značaju zdravlja i dobrobiti radnika

Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Federalno ministarstvo zdravstva	• Implementirane kampanje za promociju poslodavaca koje ulažu u dobrobit zaposlenih • Razmjena dobrih praksi u oblasti prevencije ovisnosti među različitim poslodavcima	• Budžetska sredstva • Donatorska sredstva	Kontinuirano

OKOLINSKE PREVENTIVNE MJERE

D.1. Ograničiti dostupnost i pristupačnost psihoaktivnih supstanci, te drugih štetnih sadržaja

D.1.1. Poboljšane ekonomske mjere za efikasnije preventivno djelovanje u društvu

Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Ministarstva finansija, obrazovanja i zdravstva, Jedinice lokalne samouprave	- Minimalna cijena po jedinici alkohola te akcize na alkohol i duhan usklađene sa stanardima EU - Porezi na dohodak od dobitaka igara na sreću unaprijeđeni u skladu s preporukama stručnjaka - Subvencioniranje strukturiranih vannastavnih aktivnosti roditeljima i/ili pružaocima usluga za djecu od 5-18 godina	- Budžetska sredstva - Donatorska sredstva	Kontinuirano

D.2. Unaprijediti regulatorno okruženje koje će podsticati na manje konzumiranje psihoaktivnih supstanci i drugih sadržaja

D.2.1. Poboljšane propisne mjere za veću sigurnost i zaštitu djece i mladih od alkoholne, duhanske i industrije igara na sreću

Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Federalno ministarstvo finansija Federalno ministarstvo zdravstva, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Federalno ministarstvo kulture i sporta, Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova	- Zakon o igrama na sreću i podzakonski akti unaprijeđeni s ciljem efikasnijeg djelovanja i smanjenja učešća djece i mladih u igrama na sreću - Izmjenjeni i dopunjeni zakoni koji regulišu proizvodnju, distribuciju i prodaju alkohola, duhana i drugih psihoaktivnih supstanci - Postupak ograničenog oglašavanja i promocije alkohola, duhana i igara na sreću regulisani novim zakonskim rješenjima - Utvrđen postupak licenciranja prodavača alkohola, duhana i duhanskih proizvoda koji uključuje redovne inspekcijske nadzore - Povećani kapaciteti organa inspekcije nad provođenjem zakona koji tretiraju ove oblasti	- Budžetska sredstva - Donatorska sredstva	Kontinuirano

D2.2. Povećani kapaciteti menadžmenta kompanija, prodavača, kupaca i potrošača o zaštiti djece i maloljetnika od

izloženosti alkoholu, duhanu i igrama na sreću			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Organi za inspeksijski nadzor i provođenje zakona u saradnji sa NVO drugim stručnim organizacijama	- Uprave trgovina, marketa, kafića i barova, te priređivača igara na sreću upoznati o štetnosti postupaka prodaje i posluživanja alkohola, duhana i igara na sreću maloljetnicima - Organizovane edukacije za prodavače, poslužitelje i ugostiteljske radnike o važnosti poštovanja zabrane prodaje i posluživanja alkohola, duhana i igara na sreću maloljetnicima - Kreirane i provedene javne kampanje s ciljem senzibiliziranja cijelog društva o značaju zaštite maloljetnika	- Budžetska sredstva - Donatorska sredstva	Kontinuirano
D.3. Kreirati infrastrukturu koja podržava razvoj zdravih stilova života			
D.3.1. Poboljšati fizičko okruženje i infrastrukturu koja će olakšati zdrave izbore kod stanovništva			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Federalno ministarstvo zdravstva, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Jedinice lokalne samouprave	Stvaranje i održavanje kulturne, sportske i druge infrastrukture na lokalnom nivou (izgradnja biciklističkih staza, sportskih terena, parkova, igrališta za djecu i mlade, centara za mlade i drugih objekata koji podstiču tjelesnu aktivnost i druženje među mladima)	- Budžetska sredstva - Donatorska sredstva	Kontinuirano
PREVENCIJA PUTEM MEDIJA			
E.1. Programi medijske pismenosti integrisani u formalni sistem obrazovanja			
E.1.1. Povećani kapaciteti stručnog i nastavnog osoblja, te mladih u oblasti medijske pismenosti			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Resorna ministarstva u saradnji sa medijskim i produkcijskim kućama, akademskom zajednicom, NVO	- Provedene edukacije i ojačana sposobnost nastavnog i stručnog osoblja da kritički razmišljaju pri interpretaciji medijskih sadržaja - Provoditi programe koji uče mlade kako kritički analizirati medijske sadržaje, prepoznati promotivne strategije i manipulacije te razumjeti rizike povezane s prikazom supstanci i drugih rizičnih ponašanja	- Budžetska sredstva - Donatorska sredstva	Kontinuirano
E.2. Podizanje svijesti javnosti o značaju preventivnog djelovanja			

E.2.1. Pozicioniranje savremene prevencije ovisnosti u društvu kao jednog od prioriteta javnog zdravlja			
Nosilac aktivnosti	Indikatori	Finansije	Rokovi
Resorna ministarstva u saradnji sa medijskim i produkcijskim kućama, akademskom zajednicom, NVO	• Provedene edukacije za menadžment/predstavnike medijskih kuća i novinare o učinkovitim medijskim kampanjama usmjerenim na prevenciju ovisnosti • Provedene tematske medijske kampanje zasnovane na teorijama uvjeravanja • Kreirane i implementirane medijske i zagovaračke kampanje s ciljem promocije prevencije koja je zasnovana na dokazima • Sačinjen kalendar/plan za obilježavanje značajnih datuma koji se odnose na borbu protiv ovisnosti i kontinuirano ih obilježavati u intersektorskoj saradnji	• Budžetska sredstva • Donatorska sredstva	Kontinuirano

IV INDIKATIVNI FINANSIJSKI PLAN

Za provedbu Strategije **osigurana su budžetska sredstva na različitim nivoima vlasti** (federalna, kantonalna, općinska), koja su namijenjena za prevenciju ovisnosti, javno zdravstvo, obrazovanje i socijalnu politiku.

Posebni ciljevi utvrđeni u Strategiji provodit će se kroz mjere definisane u akcijskim planovima. Alokacija raspoloživih finansijskih sredstava za provođenje pojedinih mjera, izvori finansiranja i planirana sredstva po godinama detaljnije će se prikazati u akcijskim planovima, koji će se donositi na nižim nivoima vlasti.

U okviru budžeta i prihoda od igara na sreću treba finansirati kvalitetne i naučno utemeljene programe koje u ovom području provode organizacije civilnog društva. Kao dodatne finansijske izvore potrebno je koristiti sredstva od igara na sreću i sredstva međunarodnih organizacija.

S ciljem transparentnijeg ulaganja u prevenciju ovisnosti predlaže se realizacija modela „1 KM za svakog pojedinca“, koji se zasniva na ideji da se osiguraju sredstva koja su proporcionalna broju stanovnika, s ciljem unapređenja preventivnih programa. Za svaku osobu u Federaciji BiH, osigurava se 1 konvertibilna marka (KM), što omogućava prikupljanje značajnih sredstava koja će se koristiti za široko dostupne preventivne aktivnosti. Na nivou Federacije BiH, dakle, postoje osigurana sredstva u ovom i većem iznosu, samo ih **treba alocirati i usmjeriti na preventivne aktivnosti u oblasti ovisnosti**, koje su naučno utemeljene.

Prednosti modela:

1. **Jednostavnost i transparentnost:** Lako je razumljiv – 1 KM po stanovniku, uz jasnu raspodjelu i praćenje sredstava.
2. **Održivost:** Osigurava stabilno finansiranje preventivnih programa, planirano prema broju stanovnika.
3. **Široka pokrivenost:** Omogućava dostupnost prevencije za sve, smanjujući rizik marginalizacije.
4. **Multiplikativni efekat:** Investicija donosi višestruke koristi, poput smanjenja troškova i poboljšanja kvalitete života.
5. **Podizanje svijesti:** Podstiče javnost, zajednice i privatni sektor na aktivnije uključivanje u prevenciju.

Model „1 KM za svakog pojedinca“ predstavlja praktičan i inkluzivan način prikupljanja sredstava za prevenciju ovisnosti, s potencijalom da dugoročno smanji društvene i ekonomske troškove povezane s ovisničkim ponašanjem.

V OKVIR ZA PRAĆENJE I VREDNOVANJE

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, u saradnji s Udruženjem za prevenciju ovisnosti „NARKO-NE“ koordinira, stručno prati, analizira i vrednuje provođenje Strategije za period do 2035. godine, te usklađuje i predlaže Vladi Federacije BiH nova rješenja za provođenje planiranih mjera i aktivnosti. Za praćenje, analizu, vrednovanje i dokumentiranje izvještaja tokom i nakon provođenja specifičnih aktivnosti planiranih Akcionim planom, zaduženi su njihovi realizatori, a obavezno je i redovno ažuriranje evidencije o provođenju ovih aktivnosti.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke kao nosilac izrade akta strateškog planiranja, uspostaviti će mehanizme i plan za praćenje i vrednovanje Strategije, sa definisanim ulogama, odgovornostima i vremenskim okvirom za izvještavanje o provođenju specifičnih aktivnosti, u skladu s odredbama propisa koji uređuju rokove i postupke praćenja i izvještavanja o provođenju i vrednovanja akata strateškog planiranja. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, za savjetodavnu ulogu u ovim procesima zadužuje Udruženje za prevenciju ovisnosti „NARKO-NE“.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke jednom godišnje izrađuje izvještaj o provođenju Strategije i Akcionog plana, koje dostavlja Vladi Federacije BiH.